

МОЛОДШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК ЧЕТВЕРТИЙ РІК ЖИТТЯ

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИТИНИ

У дітей четвертого року життя порівняно з дітьми третього року життя темпи росту уповільнюються, вони не так швидко набирають масу, їхня маса приблизно становить 16,5 кг, зріст - 102 см.

На четвертому році життя відбуваються істотні зміни в характері та змісті діяльності дитини, розвиткові окремих психічних процесів у взаєминах із людьми. Займаючись різними видами діяльності - грою, малюванням, конструюванням, - дитина починає діяти відповідно до поставленої мети, хоча через нестійку увагу може забути про неї, оскільки відволікається, залишає одну справу заради іншої. Окрім нестійкої уваги, малюкові притаманна також підвищена емоційна збуджуваність, яка найчастіше трапляється у грі. Спільні ігри дітей починають переважати над індивідуальними, проте достатньої узгодженості між учасниками ще немає, і тривалість гри невелика. Гра відбувається стрибкоподібно - один сюжет швидко змінюється іншим.

У художньо-продуктивній діяльності (малювання, ліплення, конструювання) діти переходять до обдуманого зображення предметів, хоча способи реалізації задуму ще не досконали.

Молодший дошкільний вік найбільш сенситивний щодо **мовленнєвого розвитку**. В дитини цього віку надзвичайно розвинуте мовне чуття, вона досить рано помічає і виправляє мовленнєві огріхи. Провідною формою спілкування залишається діалогічне мовлення. Ситуативне мовлення поступово замінюється контекстним (поза наочною ситуацією).

У ході предметної діяльності розвиваються різні види відчуття і сприймання. Дитина сприймає колір, форму, величину та інші якості предметів. Їх сприймання емоційне, активне, малята прагнуть потримати предмет у руках, погратися ним, але самостійно не визначають і не називають його ознак. Для них характерна недиференційованість, злиття образів сприйнятих предметів. За допомогою дорослих дитина може примітивно аналізувати предмети, що її оточують. Для цього віку характерне активне розгорнуте орієнтування у світі речей, єдність тактильного, слухового, нюхового сприйняття.

Мислення дитини цього віку є наочно-дійовим. Вона мислить у процесі виконання тих чи тих дій, коли пояснення дорослого супроводжується наочним показом. У цьому віці починає діяти наочно-образне мислення. Доволі інтенсивно розвивається **пам'ять**. Дитина засвоює велику кількість нових слів, виразів, віршів, казок, забавлянок. Мимовільна пам'ять переважає над довільною і розвивається у процесі гри, при безпосередньому спілкуванні, під час слухання літературних творів.

Пам'ять характеризується образністю. Добре запам'ятовується тільки те, що було безпосередньо пов'язане з діяльністю, було цікавим й емоційно забарвленим.

Уява продовжує бути нестійкою. Її образи швидко змінюються під впливом зовнішніх подразників. Уява підтримується зовнішніми діями. Вона функціонує поки дитина зайнята діяльністю, наділяючи реальні предмети уявленими якостями й функціями, відповідно до змісту виконуваних дій.

Увага має мимовільний характер. Дитина не здатна тривалий час утримувати увагу на одному і тому самому предметі; вона швидко переключається з одного виду діяльності на інший. Проте малюк може довго розглядати те, що його зацікавило, тобто підвищується стійкість уваги. Слово дорослого виступає як засіб формування перших проявів довільної уваги.

Почуття й емоції яскраві та ситуативні. Дитина легко переймається емоціями інших. Емоції імпульсивно виникають і швидко минають. Формуються моральні якості: діти починають розуміти, що можна, а чого не треба робити. У цьому віці дуже важливо не прогавити час для виховання гуманних почуттів та елементарних уявлень про доброту, чуйність, взаємодопомогу, увагу до дорослого та ровесників.

На четвертому році життя предметом гордості є досягнення в оволодінні навичками самообслуговування, а пізніше такими якостями, як слухняність, уміння вітатися, не скаржитися, ділитися іграшками і ласощами.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ” ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК

➤ Вікові можливості дитини

Дитина емоційно відгукується на враження від фізкультурних розваг, рухливих ігор. Має елементарні уявлення про стать, зовнішній вигляд, уподобання; знає про залежність настрою від погоди. Рухова пам'ять малюків ще недостатньо розвинена, тому вихователь після показу виконує вправи з дітьми від початку до кінця. Вправи ранкової та гігієнічної гімнастики повинні бути імітаційні,

мати ігровий характер.

➤ **Освітні завдання**

- Охороняти і зміцнювати здоров'я дітей засобами різних видів гартувальних процедур, рухливих ігор, формування правильної постави.
- Підводити дітей до розуміння, що природа, земля - важливі чинники здоров'я. Формувати навички правильної поведінки у природному довкіллі.
- Формувати потребу дотримання емоційного комфорту.

Проводити щоденно (5-6 хв) ранкову гімнастику. Привчати дітей діяти дружно, спільно, виконувати рухи відповідно до зразка, зберігати правильне положення тіла, дотримуючись заданого напрямку. Кількість повторень вправ 5-6 разів. Тривалість бігу в середньому темпі - 20-25 с, у повільному темпі - до 1 хв, кількість стрибків - 12.

Залучати дітей до участі у спільних рухливих іграх і фізичних вправах на прогулянці, привчати гратися дружно, виконуючи основні правила гри. Заохочувати до рухової активності, виховувати інтерес до фізичних вправ, рухливих ігор, дій із різними іграшками і фізкультурним інвентарем.

Тривалість рухливих ігор, фізичних вправ на прогулянці - 15-20 хв, у дні фізкультурних занять - 6-10 хв.

Щоденно проводити заняття з фізичної культури тривалістю 20 хв. Двічі на тиждень у спортивній залі (на спортивному майданчику), двічі - на повітрі в усі пори року, один раз на тиждень - дитячий туризм.

Проводити між заняттями, в яких переважає розумова й ручна праця, фізкультпаузи (ігри середньої рухливості, танцювальні рухи під музику, вправи з розвитку основних рухів). Після денного сну виконувати гігієнічну гімнастику, включаючи 4-5 загальнорозвивальних вправ та вправ коригувального характеру.

Спонукаючи дітей брати посильну участь у спільних діях під час фізкультурних розваг, емоційно відгукуватися на яскраве враження, радіти, виявляти активність у самостійній діяльності та виконувати рухові дії в іграх із дорослими й однолітками.

Проводити дні здоров'я, тижні здоров'я.

➤ **Загартовувальні процедури**

Продовжувати здійснювати комплекс загартовувальних заходів із використанням природних чинників.

У холодний період року забезпечувати щоденне перебування дітей на повітрі до 4 год, улітку всі заняття, ігри дітей організовувати на свіжому повітрі. Проводити загартовування сонцем під час ранкової прогулянки у весняно-літній період року, керуючись гігієнічними рекомендаціями.

Сонячні ванни проводити за температури повітря не нижче +18 °С і не вище +30 °С в умовах розсіяного світла під навісом, лежачи на тапчані або підстилці з тепло ізольованого матеріалу; голова захищена від сонячних променів. Тривалість сонячної ванни 15-20 хв.

Температура у приміщенні +19-20 °С. Продовжувати проводити місцеві та загальні процедури - вологі обтирання, обливання ніг, тіла, стоп трохи віджатою губкою або рушником, контрастні ванни стоп з температурою води +37 °С і +20 °С, після ванни стопи ніг розтерти до почервоніння. Температуру води під час місцевих процедур поступово знижувати від +30 °С до +16 °С через кожні 1-2 дні.

Поступово переходити до загальних водних процедур - обливання всього тіла. Початкова температура води +34-35 °С, кінцева +26-20 °С, температура повітря — не нижче +20 °С. Знижувати температуру води під час місцевих і загальних процедур на 1 °С кожні 4-5 днів. Продовжувати купання дітей у відкритій водоймі, дотримуючись усіх гігієнічних і педагогічних вимог.

Продовжувати ходіння босоніж по гумовому килимку з шипами, сольовій доріжці, “доріжці здоров'я” тощо.

➤ **Статева ідентифікація та диференціація**

Формувати елементарні уявлення про стать, уміння пояснити відмінності між представниками різних статей; формувати уявлення про типові риси характеру хлопчика та дівчинки; розповідати про моральні норми взаємин між представниками протилежної статі.

➤ **Емоційний комфорт**

Давати уявлення про настрій дитини, його вплив на поведінку та здоров'я. Чому дитина плаче? Як почуватися, коли сміється?

Забезпечувати потребу дитини одержувати позитивні враження в ігрових ситуаціях і режимних моментах.

Розвивати комунікативні вміння та навички через емоційний характер спілкування. Формувати у дитини відчуття захищеності.

➤ **Народні джерела оздоровлення**

Продовжувати ознайомлювати дітей з оздоровчими функціями національних страв, національного одягу, посуду. Ознайомлювати із традиційною українською сільською хатою, розповісти про цілющі властивості матеріалу, з якого її будували (дерево, глина, очерет або солома).

Пояснювати назви та користь для здоров'я українських страв: гарбузова каша, буряковий квас, кисіль, печені яблука та картопля тощо.

Продовжувати ознайомлювати дітей з українськими іграми-розвагами, танцями, приспівками, колісковими. Звертати увагу на те, як весело, гарно на душі, коли люди співають, танцюють, граються.

Виховувати повагу до народних джерел оздоровлення людини.

➤ **Здоров'я і природа**

Закріплювати прості уявлення про зв'язок людей із природою. Вчити Дітей спілкуватися з об'єктами природи у різні періоди дня, за будь-якої погоди та фіксувати свій фізичний стан, настрій (бадьорість чи млявість); поведінку (доброзичливість, співчуття, турбота, допомога).

Вчити дітей усвідомлювати свій стан, коли крапає дощ, падає сніг, дме вітер, світить сонечко, коли тепло або холодно. Простежити залежність між настроєм дітей і явищами природи (дощу, снігу тощо).

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитина четвертого року життя знає, що саме може бути причиною травм. Вона з обережністю ставиться до гарячої води та гарячих предметів; знає, що не можна брати самовільно ліки та хімікати. Дитина розуміє, що запалений сірник може стати причиною пожежі. Дитина поінформована, що є отруйні рослини, ягоди, гриби, тому брати до рук, у рот невідомі рослини не можна, оскільки це може спричинити отруєння. Дитина вміє поводитися з домашніми тваринами (своїми та чужими). Знає, що незнайомці можуть бути небезпечними для дитини, тому не можна вступати з ними в контакт і довіряти їм. Дитина має елементарні знання про правила дорожнього руху.

➤ **Освітні завдання**

- Ознайомлювати дітей з основними небезпечними чинниками довкілля: природними, побутовими, транспортними, які забруднюють навколишнє середовище.

- Пояснювати, що загрозою здоров'ю і життю можуть стати дрібні та гострі предмети, які діти беруть у рот.

- Вчити дітей правильного поведіння з незнайомими людьми.

➤ **Пожежна безпека**

Закріплювати уявлення про вогонь та небезпеку користування ним. Вчити розуміти, що гра із сірниками, електроприладами, розеткою може стати причиною пожежі.

➤ **Правила дорожнього руху**

Давати початкові елементарні знання правил дорожнього руху для вироблення безпечної поведінки на вулиці. Вчити розрізняти проїжджу частину дороги, тротуар (узбіччя); розуміти значення червоного, зеленого, жовтого сигналів світлофора для пішоходів та машин, призначення пішохідного переходу.

➤ **Безпека в побуті**

Акцентувати увагу на тому, що не можна запихати у вухо, ніс, брати до рота дрібні предмети; перехилитися через відчинені вікна та перила балконів тощо, не вмикати самостійно електричні прилади, бо це може призвести до трагічних наслідків. Формувати поняття про джерело небезпеки в побуті (ножиці, цвяхи тощо).

Вчити дотримувати правил безпечного користування будівельним матеріалом під час конструкторсько-будівельних ігор і безпечного поведіння під час ігор із піском, снігом, водою.

➤ **Поведінка з незнайомими людьми**

Формувати поняття “свої” і “чужі”, “знайомі” й “незнайомі”. Вчити правил поведіння з незнайомими людьми: не брати іграшок, гостинців, не погоджуватися на пропозицію прогулятися, проїхатися в авто тощо.

➤ **Емоційний комфорт**

Формувати вміння вчасно передбачати позитивні та негативні наслідки свого поведіння; розуміти, що дружні стосунки позитивно впливають на настрій.

➤ **Безпека в природі**

Вчити розпізнавати тварин найближчого оточення та дотримуватися правил поведіння з ними.

Ознайомлювати з небезпечними ситуаціями під час ігор із тваринами. Наголошувати на тому, що є отруйні рослини, гриби, ягоди; незнайомих рослин, грибів, ягід їсти не можна. Наголошувати на правилах безпеки біля водойм у літній та зимово-весняний періоди. Формувати поняття про те, що довкілля - це наш гарний, затишний дім, і ми повинні бути в ньому обачними і бережливими.

ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБИ

➤ Вікові можливості дитини

Дитина четвертого року життя знає будову свого тіла та його функції; вміє розрізнити хвору людину від здорової (за зовнішнім виглядом, самопочуттям); знає про деякі чинники, що шкодять здоров'ю.

➤ Освітні завдання

- Формувати елементарні поняття як уникнути хвороб і травм, що є шкідливим для здоров'я.
- Давати дітям знання про користь фізичних вправ, за гартувальних процедур для збереження здоров'я.
- Формувати уявлення про різницю та подібність загального вигляду дітей і дорослих.

Давати прості поняття про здоров'я, коротко пояснити його чинники та способи збереження. Вчити виконувати фізичні вправи та загартовувальні процедури. Звертати увагу на те, що всі діти відрізняються одне від одного кольором очей, формою обличчя, носа, рота; тілом вони схожі на дорослих, своїх батьків, але від них різняться розміром тіла, знаннями, вміннями (фізичними та інтелектуальними).

Формувати елементарні поняття про те, що шкодить здоров'ю, як уникнути хвороб і травм, як відрізнити хвору людину від здорової за зовнішніми ознаками.

Розповідати про роботу медсестри, лікаря. Вчити не боятися їх, поважати, прислухатися до їхніх порад, що допомагають дітям та дорослим убезпечитися від хвороб.

ГІГІЄНА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

➤ Вікові можливості дитини

Упродовж четвертого року життя відбуваються зміни у фізичних можливостях дитини: поступово вона стає самостійнішою у самообслуговуванні, виконанні гігієнічних процедур; зростає її свідоме ставлення до гігієнічних та гартувальних процедур, правильного харчування; дитина здатна усвідомлювати їх значення для свого здоров'я й розвитку організму.

Володіє найпростішими гігієнічними навичками та культурою поведінки; самостійне миття рук, вмивання обличчя, користування милом, індивідуальним рушником, носовичком, гребінцем. Уміє самостійно користуватися туалетом.

Дитина знає, що одягатися потрібно відповідно до пори року і погоди. Вміє помічати й усувати самостійно чи з допомогою дорослого неохайність у своєму зовнішньому вигляді.

Знає про користь споживання овочів і фруктів; виконання фізичних вправ і гартувальних процедур, що позитивно впливають на здоров'я.

➤ Освітні завдання

- Привчати дітей стежити за охайністю одягу під час занять із фізичної культури, самостійно переодягатися. Прищеплювати гігієнічні навички.
- Сприяти дотриманню дітьми режиму дня та забезпечувати фізичний розвиток.
- Закріплювати вміння самостійно виконувати гігієнічні процедури та дотримуватись культури споживання їжі.
- Виконувати профілактичні заходи з метою запобігання захворюванням.

Закріплювати гігієнічні навички: самостійне миття рук та ніг, обличчя, шиї, вух; користування милом, рушником, носовичком; чищення зубів, промивання ротової порожнини після їжі. Формувати вміння самостійно користуватися туалетом.

Вчити помічати й усувати самому чи з допомогою дорослих неохайність у зовнішньому вигляді.

Давати поняття про поставу і її значення в житті людини. Вправляти дітей у виробленні правильної постави.

Закріплювати негативне ставлення до шкідливих звичок (брати пальці та різні предмети до рота, жувати з відкритим ротом, чхати, не затуляючи рота і носа носовичком, колупатися в носі).

➤ Розпорядок дня

Вчити дотримуватися режиму дня. Формувати усвідомлення важливості сну, прогулянки, режиму харчування, користі від занять гімнастикою.

➤ Харчування

Формувати в дітей уявлення про доцільність і користь страв, що їх вони споживають. Давати змогу зрозуміти користь від вживання овочів і фруктів- Розширювати уявлення дошкільнят про корисність рослинної їжі для здоров'я.

Привчати до культури споживання їжі. Підкреслювати необхідність добре пережовувати їжу, не вживати надто гарячої чи холодної страви, жувати із закритим ротом, користуватися ложкою, виделкою, серветкою. Продовжувати формувати навички охайності, культури поведінки під час споживання їжі.

➤ **Рухова активність**

Забезпечувати рухову активність на повітрі, домагатися якісного виконання основних рухів (ходьби, бігу, стрибків, лазіння тощо).

Закріплювати розуміння необхідності занять фізкультурою для збереження здоров'я.

➤ **Профілактичні заходи**

Забезпечувати повітряний та руховий режими як важливі чинники збереження здоров'я.

Використовувати природні засоби оздоровлення та загартовування.

Вчити елементарних прийомів загартування, точкового масажу, вправам для запобігання плоскостопості, сколіозу та інших відхилень у здоров'ї.

Уточнювати знання дітей про догляд за шкірою, її загартування природними чинниками: сонцем, повітрям, водою.

Давати дітям знання про користь гігієнічної, коригувальної гімнастики (після денного сну), щоденних вправ і рухливих ігор. Формувати навички правильного дихання в морозну та вітряну погоду, розширити знання про користь одягу, шкідливий вплив надмірного одягання.

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ТА САМОРЕГУЛЯЦІЯ

➤ **Вікові можливості дитини**

Продовжується інтенсивний розвиток структури і функцій головного мозку. Підвищується активність дитини, посилюється її цілеспрямованість, різноманітнішими й координованими стають рухи. Проте під час ходьби дошкільники часто притискають руки до тулуба, недостатньо піднімають ноги від підлоги (човгають), не завжди чітко дотримуються зазначеного напрямку, деякі з них дивляться собі під ноги.

У дітей цього віку завершується формування загальної структури бігу, проте біговий крок залишається недостатньо рівномірним і швидким, зі слабким відштовхуванням і пасивними рухами рук.

Молодший дошкільник оволодіває різними видами стрибків, їх техніка стає досконалішою: він відштовхується двома ногами від опори та енергійно змахує руками, м'яко приземлюється, утримує рівновагу. Спостерігається стабільність фази польоту в різних видах стрибків, проте через слабкість м'язів під час їх виконання дитина швидко втомлюється. Поступово діти цього віку засвоюють осінньо-зимові, весняні та літні спортивні вправи: катання на роликах, гойдання, їзду на дво- та триколісних велосипедах, підготовчі рухи до плавання, катання на санчатах тощо.

Молодшим дошкільникам важко зберігати рівновагу через обмежений руховий досвід. Важливо постійно підтримувати зацікавленість дітей до виконання вправ з рівноваги. Швидкість лазіння у дітей дуже повільна, тому кожна дитина виконує вправу у своєму індивідуальному темпі. Вправи у метанні в ціль та на дальність досить важкі для дітей цього віку тому, що вони потребують певної координації рухового апарату, вміння розраховувати силу і точність кидка залежно від відстані до цілі. Тому, з дітьми рекомендовано проводити підготовчі до метання вправи, основна мета яких - навчити енергійно відштовхувати від себе м'яч або кульку в заданому напрямку.

➤ **Освітні завдання**

• Вчити дітей вільно ходити та бігати, природно координуючи рухи рук і ніг, привчати до поперемінного рухання руками в такт ходьбі, орієнтуванню у просторі; вчити оволодівати різними видами ходьби та бігу, іншими основними рухами.

• Виховувати інтерес до фізичних вправ, рухливих ігор, вправ спортивного характеру.

• Вчити техніці виконання загально розвивальних вправ.

• Формувати вміння виконувати основні рухи (лазіння, стрибки, рівновага, ходьба, біг, метання), зберігаючи правильну поставу.

Вправи для рук і плечового пояса. Закріплювати вміння ставити руки на пояс; піднімати руки вгору через сторони, опускати руки по черзі (спочатку одну, потім - другу, обидві разом); перекидати предмет з однієї руки в другу перед собою, за спиною, над головою; плескати в долоні перед собою і ховати руки за спину; піднімати руки вперед, розводити у сторони, повертаючи їх долонями вгору,

піднімати й опускати кисті, рухати пальцями; виконувати обертальні рухи прямими руками вперед і назад.

Вправи для тулуба. Закріплювати вміння повертатися праворуч, ліворуч, піднімаючи руки вперед; сидячи, повернутися й покласти предмет позаду себе, повернутися, взяти предмет; в упорі сидячи підтягати до себе ноги, складаючи їх калачиком, витягувати; піднімати по черзі ноги до себе, обхопивши коліна руками; піднімати по черзі ноги вгору і класти їх одна на другу (праву на ліву і навпаки); сидячи, нахилити тулуб уперед. Вчити, стоячи на колінах, нахилити тулуб уперед та в сторони; лежачи на спині, піднімати одночасно обидві ноги вгору; лежачи на спині, рухати ногами, як під час їзди на велосипеді; лежачи на животі, згинати і розгинати ноги (по одній і разом); перевертатися зі спини на живіт і навпаки; прогинатися і піднімати плечі, спираючись руками об підлогу.

Вправи для ніг. Вчити ставати навшпиньки; виставляти ногу на носок уперед, назад, убік; робити два-три напівприсідання поспіль; присідати, піднімаючи руки вперед, спираючись руками об коліна, обхоплюючи коліна руками і пригинаючи голову; по чергово піднімати зігнуті в колінах ноги; плескати під зігнутою в коліні ногою; сидячи, захоплювати ступнями ніг м'яч, торбинки з піском.

Вчити ходьби по палиці, валику (діаметр - 6-8 см) приставними кроками вбік, спираючись на середину ступні.

Танцювальні вправи. Вчити починати та закінчувати рухи згідно з музикою; ритмічно ходити та бігати під музику, змінюючи вид рухів відповідно до зміни характеру музики; тупотіти ногами в такт музики.

Шиккування та перешикування. Навчати шикуватися в колону, коло, шеренгу невеликими групами і всією групою (з допомогою вихователя, за орієнтиром, самостійно); знаходити своє місце під час шиккування, повертатися переступаючи на місці.

Ходьба. Вчити ходити на носочках, високо піднімаючи коліна, на зовнішньому боці стопи, на п'ятах, приставним кроком уперед, у сторони. Вчити ходити в колоні, по колу, не тримаючись за руки; парами один за одним та в різних напрямках (урозтіч), займати всю площу зали, не наштовхуватися одне на одного; ходити, виконуючи завдання вихователя, із зупинками, присіданнями, повертаннями, "змійкою" (між предметами на підлозі), не опускати голову і не сутулитися під час ходьби.

Біг. Вчити бігати в колоні по одному, невеликими групами, всією групою в одному напрямі, змінюючи напрям руху (оббігаючи предмети, що стоять на підлозі), по прямій і звивистій доріжці (ширина 25-30 см, довжина 5-6 м), у різних напрямках, із зупинками; втікати від того, хто ловить, наздоганяти того, хто втікає. Вчити пробігати швидко до 20 м; бігати в середньому темпі 20-25 с, у повільному темпі до хвилини; бігати легко, з енергійними рухами зігнутих у ліктях рук, поступово розвиваючи ритмічність рухів.

Стрибки. Вчити стрибати на місці, підстрибувати, намагаючись дістати предмет, підвішений вище піднятих угору рук дитини на 10-15 см; стрибати на обох ногах, просуваючись уперед (відстань 2,5-3 м); перестрибувати через 5-6 паралельних ліній (відстань між ними на початковому етапі 15-20 см зі збільшенням до 45-50 см), з кола в коло. Вчити перестрибувати через невисокі (5-8 см) предмети; намагатися стрибати на одній нозі; стрибати через "струмок" (дві паралельні лінії 50 см); стрибати в глибину з лави, куба (висота 15-20 см); підстрибувати на обох ногах, доторкуючись до гілок дерев або кущів.

Кочення, кидання, ловіння. Вчити котити м'яч, кульку (діаметром 20-25 см) від себе; прокочувати кульку, м'ячі між предметами, у ворота (ширина 60-50 см, відстань 1,5-2 м). Вчити кидати м'яч вихователю обома руками знизу та від грудей, ловити м'яч (відстань 1,5 м); підкидати м'яч обома руками і ловити його.

Удосконалювати навички кидання предметів (м'яч, торбинка з піском масою 100 г) у горизонтальну та вертикальну ціль (щит, обруч) з відстані 1,5-2 м; кидати предмети правою та лівою руками (м'яч, торбинка з піском) на дальність. Вчити кидати м'яч обома руками від грудей та знизу в кошик, що стоїть на підлозі на відстані 2 м; після кидка м'яча об землю намагатися спіймати його.

Повзання, лазіння. Вчити перелізати через колоду, що лежить на землі. Навчати підлізати під мотузку, дугу (висота 50-40 см) з положення навпочіпки та в упорі стоячи на колінах, спираючись кистями рук об підлогу; проповзати між розставленими предметами (кульки, кеглі), навколо та по прямій на відстані до 5 м. Вчити пролізати напівприсівши, під мотузкою, дугою (висота 50-40 см), не торкаючись руками підлоги. Вчити повзати по гімнастичній лаві в упорі стоячи на колінах; пролізати в обруч прямо, лівим та правим боком; лазити по похилій драбинці, не пропускаючи щаблів; лазити приставним кроком по гімнастичній стінці.

Рівновага. Закріплювати вміння ходьби та бігу між двома паралельними лініями, проведеними на

землі (підлозі), не наступаючи на них (відстань між ними 20-30 см). Вчити ходити по дошці (ширина та висота 20 см), покладеній на землю, по колоді, заввишки 15-20 см; переступати через предмети (м'яч, палиця, рейка, драбинка); ходити по ребристій дошці; по покладеній прямо й по колу мотузці (10 м), приставляючи п'яту однієї ноги до носка другої; ходити по покладеній похило дошці (висота піднятого кінця дошки 30-35 см), з допомогою вихователя; по гімнастичній лаві, з рухами рук (у сторони, вгору), повертаючись в обидва боки; пробувати робити "ластівку" (стоячи на одній нозі, другу відводячи назад).

➤ Рухливі ігри. Народні ігри

Продовжувати розвивати вміння дотримувати елементарних правил рухливої гри, погоджувати свої дії з діями однолітків (бігти у заданому напрямку, не заважати іншим виконувати ті чи ті рухи, розуміти, що у рухливій грі беруть участь кілька дітей).

Заохочувати дітей до самостійності у виборі гри, атрибутів до неї (м'ячі, обручі, скакалки тощо). Вчити використовувати в іграх усну народну творчість, погоджувати дії зі словами.

Розвивати любов до народних ігор, бажання використовувати їх у своїй діяльності. Вчити вмінню погоджувати дії з словами, дотримуватися правил гри. Заохочувати дітей до самостійних ігор з народними іграшками (деркач, конячка, каталка, свистулька тощо).

Тематика рухливих та народних ігор

Ігри з ходьбою, бігом, рівновагою: "Кіт і миші", "Біжи до прапорця", "Біжіть до мене", "Пастка", "Трамвай", "Дід Панас", "Знайди свій колір", "Діти в лісі", "Пташка і пташенята", "Пташенята і кіт", "Не запізнюйся", "Літала сорока". *Народні ігри:* "Коти", "Курочка-чубарочка", "Білкі", "Бабуся та кошенята", "Квочка", "Жмурки", "Дрібушечки", "Воронята", "Вітер дує з-під воріт", "Сірий кіт", "Гра з хустинкою".

Ігри з повзанням і лазінням: "Кролики", "Миші у коморі", "Квочка і курчата", "Підповзи до брязкальця", "Кішка і кошенята", "Не зачепи мотузку". *Народні ігри:* "Бджілки".

Ігри з киданням та ловінням предметів: "Хто далі кине?", "Влучи у ціль", "Влучи в коло", "Закоти м'яч у ворота", "Підкинь м'яч вище", "Спіймай м'яч".

Ігри зі стрибками: "З купини на купину", "Жабки", "Вовк і кози", "Спіймай комара", "Хто зірве більше стрічок?", "Повінь", "По рівенькій доріжці", "Горобчики та кіт". *Народні ігри:* "Повінь", "Горобчики-стрибунці", "Кізонька", "Глечики", "Вовк і кози".

Ігри на орієнтування у просторі: "Знайди свій будиночок", "Не наступи". *Народні ігри:* "У річку - гоп!", "Відгадай, звідки дзвоник лунає", "Куди підемо і що знайдемо?"

> Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Вчити кататися на санчатах із невисокої гірки, катати вдвох-втрьох одного (одна дитина попереду тягне за мотузку, друга - позаду підштовхує) на відстань 15-20 м.

Ігри-забави: "Потяг", "Хто швидше?"

Ходьба на лижах. Вчити ходьби на лижах по рівній місцевості та катаючись з невеликих гірок на денній прогулянці тривалістю 25-30 хв. Розвивати координацію рук та ніг, почуття рівноваги під час виконання ступаючого кроку та ковзного кроку.

Катання на триколісному велосипеді. Вчити сідати на велосипед, сходити з нього; кататися по прямій доріжці, по колу, робити повороти праворуч і ліворуч; поворот педалей рівномірно, натискаючи передньою частиною стопи, не відриваючи ніг, сидіти прямо.

Ігри-забави: "По вузькій доріжці", "Прокатайся по колу".

Підготовка до плавання (проводиться за відповідних умов). Викликати радісний настрій під час занять із плавання: плескатися на мілководді (в річці, озері, басейні), не боятися заходити у воду, входити самостійно у воду, ходити та бігати по дну, тримаючись за руки.

Вчити підстрибувати "як м'ячик", плескати по воді долонями; присідати, занурюючись у воду, і підстрибувати на обох ногах; ходити по мілкій воді; занурюватися у воду на рівень підборіддя, носа, очей, опускати обличчя у воду; присівши та нахиливши голову, дути на воду, створюючи хвильки.

Вчити просуватися вперед, підстрибуючи на обох ногах, відштовхуючись долонями від води ("човник"); сидючи по пояс у воді, піднімати руки вперед - угору, робити вдих; затримуючи дихання, нахилитися вперед, повільно лягати на воду; вставати, опускаючи ноги на дно.

Вчити присідати, обхопивши гомілки (підборіддя на поверхні води), зробити вдих, затримуючи дихання; голову занурити у воду; занурюватися з головою у парах, тримаючись за руки, стоячи в колі, тримаючись за поручень басейну.

Плавання. Ознайомити дітей із правилами поведінки на воді. Вчити занурюватися під воду з головою, видихати у воду; занурюватися по підборіддя; по пояс, по очі, занурювати повністю обличчя;

затримувати дихання. Формувати навички лежання на воді (грудях, спині) з допомогою дорослого; ковзати на грудях і спині. Вчити виконувати рухи ногами, як під час плавання кролем на грудях і спині (на мілкому місці) у воді; ковзати на грудях і спині за допомогою дорослого - "торпеда".

Дитячий туризм. Вчити долати у звичному для дітей темпі два переходи (по 15-20 хв кожен) з активним відпочинком між ними.

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією "ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ"**

- має уявлення про свій організм, різні частини тіла, розуміє, чому треба виконувати фізичні вправи, загартовуватися, дотримуватися норм особистої гігієни;
- охоче займається фізичними вправами, із задоволенням бере участь у різних організаційних формах роботи з фізичного виховання;
- володіє технікою виконання рухів, прагне виконувати рухові дії правильно і гарно;
- вільно ходить і бігає, природно координуючи рухи рук і ніг, не човгає ногами, не опускає голови; володіє різними видами ходьби та бігу;
- стрибає, енергійно відштовхуючись обома ногами і м'яко приземляючись;
- виконує різноманітні вправи в повзанні й лазінні, вміє зберігати рівновагу, кидати й прокочувати предмети, ловити м'яч кистями рук, не притискаючи його до грудей;
- катається на санчатах, лижах, велосипеді, плаває;
- розрізняє людей за статтю, віком, а також здорову людину від хворої (за зовнішнім виглядом, самопочуттям);
- усвідомлює, що людина народжується, проходить різні етапи життєвого циклу;
- називає і відрізняє основні групи їжі - овочі, фрукти, каші; знає їх роль у забезпеченні здоров'я;
- орієнтується в ознаках спраги і голоду, вміє їх ідентифікувати;
- розуміє важливу роль питної води;
- усвідомлює основні вимоги до режиму та гігієни харчування, дотримується правил культурної поведінки за столом;
- володіє вміннями і навичками особистої гігієни, вміє доглядати за порожниною рота; самостійно мити руки й обличчя, користуватися милом, рушником, носовичком, причісуватися;
- розуміє вплив розпорядку дня на здоров'я;
- розуміє, що стан погоди впливає на настрій;
- усвідомлює, що потрібно негативно ставитися до шкідливих звичок і намагатися уникати їх;
- розуміє оздоровчі функції національних страв;
- знає про небезпеку, яку можуть становити для людини гострі, ріжучі, дрібні предмети, ліки, хімічні речовини;
- знає елементарні правила пожежної безпеки;
- знає елементарні правила поведінки на дорозі, має уявлення про дію світлофора, призначення пішохідного переходу;
- орієнтується у правилах поведінки з незнайомцями;
- знає правила поведінки біля водойми у літній і зимово-весняний періоди;
- має елементарні знання про правила поведінки з домашніми тваринами та правила безпеки під час спілкування з ними;
- має уявлення про отруйні гриби та ягоди.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ "ДИТИНА В СОЦІУМІ"

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ

➤ **Вікові можливості дитини**

У молодшому дошкільному віці виникають перші уявлення про те, Що добре, а що погано. Це відбувається в процесі формування нового типу взаємин між дитиною і дорослим. Розвиток самостійності дитини У цей час супроводжується потребою співучасті в житті дорослих, спільній діяльності з ним. Дорослий для дитини є джерелом інформації про правила співжиття, особливості поведінки з різними дорослими та Дітьми. Дитині притаманна емоційна збудливість, нестриманість і недостатня стійкість емоцій. Дошкільники стають чутливими до емоційного стану однолітків, легко ними переймаються. У цьому віці продовжує Формуватися культура поведінки дітей. Діти знають і називають процеси одягання, вмивання, споживання їжі, догляду за зовнішнім виглядом. Під час переходу від раннього до молодшого дошкільного віку найхарактернішими є такі прояви негативної поведінки: прагнення дитини робити все навпаки (дитина ігнорує прохання дорослого лише тому, Що її

про це просили), впертість. Свідченням упертості є домагання дитиною свого лише тому, що вона так хоче. Проявляється неслухняність, небажання підкорятися будь-кому. Дитина весь час обурюється тим, що пропонує і робить дорослий. Така налаштованість нерідко спричинює конфлікти, категоричне неприйняття, образи, ламання іграшок.

➤ **Освітні завдання**

- Продовжувати формувати елементарні уявлення про те, що таке добре і що таке погано.
- Стимулювати прагнення до самостійності, доброзичливе ставлення до дорослих і дітей; допомагати під час одягання (роздягання).
- Розвивати товариські взаємини між дітьми, вміння спільно гратися і діяти.
- Виховувати культуру поведінки за столом.
- Виховувати бережне ставлення до іграшок та книг.
- Формувати відповідальність за свій одяг (не розкидати, тримати в чистому та охайному вигляді).
- Формувати навички організованої поведінки вдома, на вулиці, у громадських місцях; навчати бути уважним до дорослого та до його звернень.
- Формувати гуманні почуття, елементарні уявлення про доброту, чуйність, товарищівість, уважність; удосконалювати форми ввічливого звертання до дорослих та однолітків.
- Виховувати прагнення стримано поводитися, відчувати межу припустимої поведінки, належну дистанцію у взаєминах із різними людьми.
- Формувати у дітей елементарне почуття гумору.

➤ **Духовне виховання**

Створювати сприятливі умови для формування моральної свідомості (знань, моральних норм, моральних почуттів, зародження совісті), моральної поведінки (вміння керуватися у своїй поведінці моральними нормами, ініціювати допомогу, співчувати й радіти успіху, робити комусь приємно, відчувати від цього задоволення). Ознайомлювати дітей із традиціями під час підготовки та відзначення основних релігійних свят (Святого Миколая, Різдво, Великдень). Ознайомлювати з основними загальнолюдськими чеснотами: доброта, любов, милосердя. Виховувати у дитини бажання бути слухняною, приємною для людей, зважати на їхні бажання, почуття, вміти поводитися в дитячому колективі.

➤ **Сім'я, родинні традиції**

Допомагати дитині зрозуміти значення слова “сім'я”, запам'ятовувати всіх членів своєї родини, називати імена своїх батьків, дідусів, бабусь, братів і сестер, своє ім'я, прізвище, вік; мати уявлення про роль кожного члена сім'ї. Виховувати повагу до рідних, турботливість, співчуття. Ознайомлювати із загальноприйнятими формами вітання, звертання, пошани, подяки. Розповідати, що до батьків і старших осіб на знак глибокої поваги звертаються на “Ви”. Виховувати вміння виявляти чуйність і тактовність.

➤ **Ставлення до ровесників та інших дітей**

Забезпечувати в групі атмосферу уваги, піклування одне про одного; залучати дітей до співчуття іншим дітям, формувати вміння стримувати себе, виховувати чуйність, доброзичливість. Вчити гратися, не заважаючи одне одному. Формувати вміння просити одне в одного іграшку, ділитися іграшками і гратися дружно. Спонукаати до виявлення уваги, бажання поступитися, допомогти. Виховувати негативне ставлення до грубощів, жадібності.

Розвивати у дітей адекватну самооцінку висловлювань, поступливість, а також самооцінку власних можливостей і досягнень у різних видах діяльності. Формувати вміння відгукуватися на прохання і пропозиції дорослого та дітей.

➤ **Спілкування**

Вчити вітатися, дякувати, звертатися до дорослого на “Ви”; при звертанні до дорослих, привчати дітей дивитися в очі, вживати слова, що виражають прохання, подяку; не втручатися в розмову дорослих. Привчати говорити спокійно, природним голосом, відповідати на запитання. Вчити першими вітатися з людьми старшого віку; звертаючись до дорослого, називати його ім'я та по батькові. Вчити дітей вітатися із сусідами та знайомими; поважати літніх людей. Вчити під час розмови виявляти стриманість, вислуховувати співрозмовника до кінця.

➤ **Культура в побуті**

Виховувати бережне ставлення до іграшок, використовуючи їх за призначенням, привчати класти їх на місце.

Звертати увагу дітей на значення зовнішнього вигляду для доброзичливих взаємин із довколишніми

й для самого себе; помічати красу одягу, його охайність чи неохайність; вчити складати одяг у певне місце, бути відповідальним за свій одяг; допомагати одне одному застібати гудзики, зав'язувати шалик тощо, дякувати за допомогу.

Розвивати вміння користуватися носовичком, привчати дотримуватися акуратності в туалеті, в умивальній кімнаті.

Вчити дітей культури поведінки за столом: їсти не сьорбаючи, підносити ложку до рота боком, дякувати за прийом їжі. Привчати користуватися столовими приборами (ложка, виделка, серветка).

Вчити дітей бережно ставитися до книжок: не згинати сторінок, не рвати, не малювати по них.

Формувати у дітей потребу своєю поведінкою викликати схвальний відгук старших; усвідомлювати свої домагання, розуміти оцінки дорослих і ровесників.

➤ **Поведінка у громадських місцях**

Вчити розуміти значення вчинків і слів, що за ними стоять (можна, не можна, треба); на вулиці, у транспорті діяти відповідно до цих вимог, не привертати увагу до себе; викликати своєю поведінкою схвальний відгук старших; вітатися при зустрічі зі знайомими, не вимагати місця у транспорті.

➤ **Формування почуття гумору**

Формувати у дітей елементарне почуття гумору, читаючи вірші, вірші-усмішки. Звертати увагу, якими засобами автор передає сатиричне ставлення до того чи того явища або героя. Вчити бачити гумористичне у малюнках, піснях, емоційно реагувати на них разом із дорослими.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- знає та називає членів сім'ї, родини;
- розуміє значення добрих взаємин і порядку;
- виявляє активність та ініціативу у спілкуванні з довколишніми, охоче включається в спільну діяльність;
- уміє спокійно гратися поруч із дітьми, вступає у спілкування з приводу іграшок, ігрових дій;
- має друзів, до яких виявляє особливу прихильність; ставиться приязно до однолітків;
- поводить за столом відповідно до норм культурної поведінки;
- надає допомогу, вміє виявити співчуття за своєю ініціативою;
- дотримується простих правил поведінки на вулиці, у громадських місцях;
- відчуває межу припустимої поведінки, належну дистанцію у взаєминах з різними людьми;
- використовує загальноприйняті форми вітання, звертання, прощання, подяки;
- бережливо ставиться до іграшок, книг, свого одягу;
- розрізняє добрі і погані вчинки, може оцінити вчинок;
- має елементарне почуття гумору.

НАРОДОЗНАВСТВО

➤ **Вікові можливості дітей**

В умовах активізації взаємодії з навколишнім світом значно розширюється світогляд дитини, розвиваються пізнавальні інтереси. Обсяг інформації, яку дитина одержує з різних джерел, сприяє інтенсивному формуванню пізнавальної активності.

Діти імпульсивно, емоційно реагують на різні (радісні чи сумні) події, переймаються настроями довколишніх людей. Це впливає на позитивне сприймання подій, пов'язаних із відзначенням календарних, обрядових, народних сезонно-обрядових, родинно-побутових свят, дотриманню народних традицій, звичаїв, обрядів, які доступні розумінню дітям і відображенню ними в ігрових умовах.

Інтенсивний розвиток мовленнєвих умінь сприяє засвоєнню художнього стилю рідної мови. Діти легко засвоюють велике розмаїття слів, звуконаслідувань. Враховуючи психологію дитячого віку, народна дидактика пропонує дитині полегшені мовленнєві моделі так званої дитячої мови. Народні забавлянки, пестушки, потішки діти легко запам'ятовують. Образність персонажів, супровід рухами створюють відчуття легкості, впливають на дитячі емоції.

Діти цього віку емоційно сприймають народне декоративно-ужиткове мистецтво. Різнобарвність форм, кольору, величини, просторового розміщення приваблюють дитину. Розглядаючи предмети народного декоративно-ужиткового мистецтва, вони запам'ятовують кольори, форму, призначення, охоче використовують їх у грі. Довго граються і захоплюються народною іграшкою. Об'єднуються у невеликі підгрупи, водячи прості хороводи чи граючись у народні ігри.

➤ **Освітні завдання**

- Залучати малят до споконвічних національних цінностей у процесі ознайомлення з малими формами українського народного фольклору (потішками, забавлянками, колісковими, лічилками),

народними іграми.

- Ознайомлювати з народними звичаями і традиціями, пов'язаними зі святкуванням (Святого Миколая, Різдва, Великодня, Стрітєння), залучати до активної діяльності. Формувати інтерес та повагу до українських звичаїв і традицій.

- Ознайомлювати з виготовленням української народної іграшки з глини, дерева.
- Ознайомлювати з українським національним одягом, предметами побуту та традиціями національної кухні. Викликати інтерес до національної культури.

- Виховувати повагу до сім'ї, родини.

➤ **Українська оселя**

Формувати уявлення дітей про традиційну українську оселю, предмети домашнього побуту та вжитку: піч, мисник із посудом (гличик, миска з глини, макітра, дерев'яна ложка), меблі (стіл, лава, ослінчик). Звертати увагу дітей на те, що стіл у хаті застелений обрусом (скатертиною), на стінах висять образи, прикрашені вишиваними рушниками, на ліжках - вишиті подушки, розповісти про звичай прикрашати предмети побуту розписом, вишивкою.

➤ **Краєзнавство**

Розповідати дітям про те, що вони живуть в Україні. Україна - велика країна, в якій багато міст, сіл, річок, є гори - Карпати і Кримські. Найголовніше місто України - її столиця м. Київ. Звертати увагу на державні символи України (Прапор, Гімн, Герб), назву свого міста (села), ознайомлювати з найхарактернішими пам'ятками архітектури, визначними людьми краю.

➤ **Український національний одяг**

Ознайомлювати з українським національним одягом: жіночим (вишита сорочка, спідничка, корсетка, віночок, стрічки, намисто) та чоловічим (штани - шаровари, вишита сорочка, пояс, камізелька), традицією прикрашати одяг вишивкою. Звертати увагу на віночок для дівчинки, розповідати про його призначення та елементи на ньому (квіточки, стрічки).

➤ **Ігри. Українська народна іграшка**

Розучувати з дітьми потішки, забавлянки, колискові, лічилки, прості народні ігри з наслідуванням. Ознайомлювати з дерев'яною яворівською іграшкою (коник, деркач, пташка, колиска, віз), глиняними опішнянськими та косівськими свистунцями (пташка, баранець, поросятко, півник) та іншими видами народних іграшок. Звертати увагу дітей на яскравий колорит розпису іграшок.

➤ **Календарно-обрядові свята**

Ознайомлювати дітей із традиціями та звичаями, пов'язаними зі святом Святого Миколая (чемним дітям Святий Миколай приносить подарунки); Різдвяними святами - свята вечєра в родині, внесення дїдуха, колядки, щєдрївки, вїншування, посївання; Стрітєнням - зустрїч зими з весною, ігри, освячення свїчок; Великоднем - традиції освячення великоднього кошика, розписування писанок, крашанок, водїння гайок, великодні ігри.

Залучати дітей до святкувань; ознайомлювати з обрядовими стравами (кутя, вареники, пампушки, крашанки, паска).

➤ **Народні ремесла**

Ознайомлювати дітей із косівськими виробами з глини (миски, макітри, гличики, кухлики тощо), чарівною українською вишивкою (рушники, серветки, сорочки тощо), ткацтвом тощо (килимки, гобелени тощо).

➤ **Показники компетентності дитини:**

- володіє культурою сприйняття предметного національного середовища;
- прагне підтримувати порядок і затишок в оселі, прикрашати її рушниками, серветками, посудом та іншими національними побутовими предметами;
- відображає в кольорах, лініях, ритмі, співах, рухах, музикуванні емоційні враження від ознайомлення з народними звичаями і традиціями, предметами довкілля;
- має загальні уявлення про календарні, обрядові, народні сезонно-обрядові, родинно-побутові свята, традиції, їх відзначення у родині, дитячому садку;
- має знання про народні традиції, передає свої враження від участі у святкуванні календарно-обрядових свят у розповіді;
- знає народні ігри, потішки, забавлянки;
- милується виробами народних умільців, речами ужиткового мистецтва.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ”

➤ Вікові можливості дитини

Дитина четвертого року життя має уявлення про об’єкти неживої природи, їх властивості й ознаки. Вона називає об’єкти неживої природи та їх стани, вміє визначати стан погоди (хмарно, сонячно, іде дощ, сніг). Дитина розпізнає та називає рослини (дерева, трав’янисті рослини, квіти, кущі). Знає назви свійських і диких тварин, їхніх дитинчат та умови їхнього життя. Проте у дошкільника недостатні знання про сезонні зміни, що відбуваються в житті тварин (зникли комахи - птахи відлітають у теплі краї).

Сприймання об’єктів і явищ природи у дитини четвертого року життя емоційне, активне, вони викликають здивування, радість пізнання. Маля прагне погладити кішку, погратися із собачкою тощо (якщо дорослий ставить запитання - дитина відповідає на них).

Згадування виражається переважно у формі впізнавання раніше сприйманого або подібного до нього об’єкта чи явища природи.

Увага дитини ще не стійка. Її приваблюють яскраво виражені особливості тварин. Важливу роль у розвитку уваги дитини відіграють її досягнення в мовленнєвій регуляції діяльності. Назви об’єктів, явищ природи викликають у неї відповідні образи, відтак розширюється коло орієнтування у природному середовищі, створюються внутрішні умови. Для розвитку як мимовільної, так і довільної уваги. З подальшим розвитком мовлення словник дитини збагачується словами-назвами об’єктів природи, позначеннями їхніх дій. Крім іменників і дієслів, усе більше з’являється прикметників, займенників, числівників. Тому дуже важливо сформуванню у дитини стійкий інтерес до природного довкілля та бережне ставлення до нього.

➤ Освітні завдання

- Виховувати бережне ставлення до довкілля.
- Давати дітям знання про зміни, які відбуваються в житті рослин, тварин відповідно до пір року.
- Узагальнювати уявлення дітей про свійських та диких тварин (будова тіла, умови існування, спосіб живлення, пересування). Вчити розрізняти основні частини їхнього тіла.

ПРИРОДА ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ

Давати елементарні знання про повітря, яке є навколо нас, ним дихає все живе.

Стимулювати бажання дітей дізнаватися більше про **воду**. Вода прозора, чиста (крізь неї можна побачити предмети). Вода буває холодною, теплою. Може бути чистою, каламутною (брудною). Чисту воду п’ють люди і тварини, нею поливають рослини. Брудна вода - шкідлива. Дощ і сніг - це вода, вони падають із хмар.

Інформувати дітей про **грунт**. Грунт твердий. Сухий грунт розсипається, мокрий - липне, в’язкий.

Познайомити з тим, що **пісок** складається із піщинок, їх багато.

Сухий пісок сиплеться, з мокрого можна ліпити. Фігури з мокрого піску не міцні (легко можна зруйнувати), їх переносити неможливо.

Глина суха, не ліпиться, вона тверда. З вологої глини можна ліпити. Глина пластична; фігурки, виліплені з неї, можна переносити. З глини виготовляють посуд, іграшки.

➤ Явища природи. Нежива природа

Розширювати уявлення про **сонце**; воно є на небі, світить, зігріває все навкруги. Сонячні промені несуть тепло рослинам, тваринам і людині. Сонце гріє - тепло, сховалося - прохолодно. Бувають дні, коли воно зовсім не з’являється на небі. Тоді навкруги похмуро і непривітно. Восени сонце світить не так яскраво і дає менше тепла. Взимку сонце світить, та не гріє. Влітку воно високо стоїть над землею, яскраво світить, стає спекотно.

Розширювати уявлення про **хмари**; бувають великі, малі, світлі та темні. Рух хмар залежить від сили вітру. З темних хмар падає дощ, сніг.

Сніг білий, холодний, пухкий, розсипається, ліпиться.

Від морозу вода замерзає і перетворюється на лід. Лід гладенький, прозорий, твердий. Після відлиги утворюються бурульки, на шибках вікон з’являються візерунки: це замерзає вода.

Привчати спостерігати за **погодою**, називати її ознаки (тепла, холодна, дощова, вітряна). На прикладах показувати залежність поведінки тварин, росту рослин від стану погоди.

Ознайомлювати з характерними ознаками пір року, їх послідовністю. Пояснювати правила поведінки

в довкіллі з метою збереження здоров'я за різних погодних умов. Мінливість погоди (влітку короткочасна гроза, взимку сніг із дощем).

➤ **Рослини**

Забезпечувати поповнення знань дітей щодо змін, які відбуваються в житті рослин у різні пори року. Сприяти вмінню розрізняти рослини: дерева (каштан, липа, акація тощо), плодові дерева (яблуня, груша, слива, вишня); городні (картопля, морква, цибуля, часник тощо); кімнатні (фікус, бегонія, лілія амазонська, традесканція тощо); весняні квіти (пролісок, фіалка, підсніжник, тюльпан, нарцис тощо), осінні квіти (жоржини, айстри), літні квіти (дзвіночки, нагідки тощо); дикорослі рослини. Інформувати дітей про умови, в яких ростуть рослини (у лісі, в саду, у сквері, на грядці), їх характерні особливості; про дерева, кущі (липа, ясен, бузина); ягоди (суниця, чорниця), трав'янисті рослини (анемона, зозуліні черевички). Ознайомлювати зі змінами, що відбуваються з рослинами в різні пори року.

Ознайомлювати з будовою дерева (корінь, стовбур, гілки, листя, квіти). Формувати поняття, що рослини потребують догляду: поливання, розпушування землі тощо. Підтримувати бажання доглядати за рослинами в куточку природи, на городі, у квітнику.

Розповідати про найбільш поширені: жоржини, чорнобривці, мальви, тюльпани, нарциси, троянди, бузок.

➤ **Тварини**

Поглиблювати знання дитини про свійських (кінь, корова, коза, кішка, собака) та диких тварин (білка, ведмідь, лисиця, заєць), птахів (сорока, ворона, горобець, синиця, папуга), свійських птахів (курка, півень, качка, гуска) та їх дитинчат, комах (жук-сонечко, муха, мурашка, комар, метелики тощо), акваріумних риб (зовнішня будова, умови життя, спосіб живлення і пересування).

Давати знання, що за свійськими тваринами потрібно доглядати. Дикі тварини живуть у дикій природі. Ознайомлювати зі змінами в житті тварин відповідно до змін пір року. Давати знання про тварин, птахів, земноводних, які поширені у регіоні (жаба, ведмідь, козуля, снігур, голуб, чиж тощо); про те, що тваринам та птахам для життя необхідні вода, повітря, їжа.

Поповнювати знання дитини про комах (муха, жук-сонечко, мурашка, комар, метелики тощо); про зміни в їхньому житті у різні пори року (восени ховаються в сухе листя, щілини дерев і там сплять; навесні - прокидаються, літають і шукають їжу, влітку - ведуть активний спосіб життя, розмножуються); метелики харчуються солодким нектаром із квіток). Ознайомлювати з комахами (жук-сонечко, колорадський жук, красотіл-бронзовий (народна назва - бронзівка) тощо).

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

Сприяти розумінню, що в довкіллі кожна рослина і тварина мають право на життя. Вчити передбачати позитивні та негативні наслідки втручання в природу (не рвати в лісі, у полі квітів, бо це завдає шкоди комахам, не руйнувати мурашники). Розвивати почуття відповідальності за доручених домашніх тварин і рослини.

ВСЕСВІТ

Ознайомлювати із загадковим світом навколоземного простору (небо, Сонце, Місяць).

Поглиблювати знання дітей про Сонце: влітку та навесні воно високо над землею, зігріває землю, воду, повітря, а восени і взимку Сонце мало гріє, тому ці пори року холодніші.

Заохочувати дітей спостерігати за зоряним небом.

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією "ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ"**

- розуміє, що сонце знаходиться на небі, воно світить, зігріває все навкруги, несе тепло до землі рослинам, тваринам і людині;
- визначає властивості води, снігу, льоду;
- відрізняє пісок від глини і визначає їх властивості;
- розрізняє і класифікує дерева, овочі, фрукти, квіти, трав'янисті рослини;
- встановлює прості причиново-наслідкові зв'язки, пов'язані з сезонними змінами;
- називає пори року і визначає їх характерні ознаки;
- визначає стан погоди (іде дощ, сніг; дме вітер, світить сонце тощо);
- визначає стан неба у різну погоду;
- милується природою рідного краю, бережно ставиться до її об'єктів;
- знає будову рослин;
- цікавиться природою свого регіону (рослини, тварини);
- називає свійських і диких тварин, птахів та умови їх існування;
- намагається дотримувати правил поведінки у природному довкіллі: не рве квітів, не руйнує

мурашників, не ловить метеликів, не завдає шкоди жукам;

- доглядає за рослинами, тваринами;
- усвідомлює, що життя і здоров'я людини залежать від довкілля;
- цікавиться світом навколоземного простору, радіє красі зоряного неба.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ” **ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ**

➤ **Вікові можливості дітей**

У результаті активнішої взаємодії з навколишнім світом значно розширюється світогляд дитини, розвиваються пізнавальні інтереси.

У цьому віці у дитини швидше розвиваються довольна увага та пам'ять. Дитина ліпше зосереджується та запам'ятовує у процесі ігрової діяльності. Під час узагальнення ігрових дій вона поступово переходить від наочно-дійового мислення до наочно-образного. Для дитини характерне засвоєння уявлень про різноманітні властивості предметів і явищ довкілля, оволодіння новими діями, які дають змогу повніше та більш диференційовано сприймати світ.

Формується перехід від предметних зразків, що ґрунтуються на узагальненні індивідуального досвіду дитини, до використання загальноприйнятих сенсорних еталонів, тобто вироблених людством уявлень про основні різновиди властивостей і відношень (кольору, форми, розмірів предметів, їх розташування у просторі, висоти звуків, тривалості проміжків часу).

Продовжує формуватися система власного “Я”. Дитина стає самостійнішою, але водночас для неї важливо те, як дорослий оцінює її діяльність. Крім того, саме дорослий стає для неї носієм інформації.

➤ **Освітні завдання**

- Заохочувати дітей до активної діяльності, стимулювати пізнання, ініціативність, зосередженість у процесі ознайомлення з довкіллям, бажання робити щось корисне не лише для себе, а й для інших.

- Формувати активне, різноманітне, розгорнуте орієнтування у світі речей.

- Удосконалювати наочно-образне мислення, навчати дитину обстежувати та вивчати нове, визначати схоже, відмінне, об'єднувати за певними ознаками, частково аналізувати, узагальнювати як за зовнішніми ознаками, так і за функціональними, тобто за їх вживанням.

- Формувати у малюків практичні вміння із засвоєння сенсорних еталонів та наочних моделей для розв'язання нових життєвих завдань. Формуючи сенсорні еталони, навчати дітей за допомогою аналізаторів активно обстежувати предмети, визначати їх зовнішні ознаки (форму, розмір, колір).

- Вчити малюків практичних умінь; докладати зусиль для одержання результату, радіти продуктам своєї та чужої праці; переживати гордість за виконане доручення, за дії, що схвалюють дорослі.

- Формувати духовний світ дитини, спрямовувати на усвідомлення дитиною себе, людей, які її оточують, суспільного життя.

➤ **Предметний світ. Житло**

Під час ознайомлення із предметами формувати у дітей уміння обстежувати їх, порівнювати, знаходити подібність і відмінність; орієнтуватися в різноманітності предметів одного виду (сукні різного кольору, розміру, фасону); на їх основі формувати вміння класифікувати предмети, вводити узагальнювальні слова: “іграшки”, “транспорт”, “меблі”, “одяг”, “взуття”, “посуд”, “постіль”, “побутова техніка”. Ознайомлювати з електроприладами та предметами побутової техніки (праска, порошок, кавоварка, холодильник, пральна машина, газова (електрична) плита, електричний чайник) та формувати уявлення про їх використання. Ознайомлювати з комп'ютером та його роллю в полегшенні праці людини.

Розширювати уявлення дітей про предмети та їх частини, деталі (стілець має спинку, сидіння, ніжки).

Удосконалювати вміння самостійно встановлювати зв'язки між призначенням предмета, його будовою та матеріалом, з якого він виготовлений.

Формувати розуміння органічного взаємозв'язку між практичним використанням предметів побуту та їх користю.

➤ **Дитячий садок**

Формувати пізнавальну активність під час ознайомлення з дитячим садком (приміщення дитячого садка та їх функціональне призначення) та його територією. Формувати відповідне ставлення до ровесників та дорослих у дитячому садку. Вчити називати імена дітей своєї групи, вихователів, музичного керівника, медсестри, кухаря, пралі, завідувача, свій дошкільний навчальний заклад.

Створювати оптимальні умови для виникнення рольових ігор, залучати до використання необхідних атрибутів, іграшок-замінників.

Вчити бережно ставитися до спільних іграшок, предметів; навчати правил поведінки з ними, їх зберігання.

➤ **Рідний край**

Ознайомлювати з назвою рідного міста (села), вулиці, на якій мешкає дитина, закріпити назви об'єктів найближчого довкілля (аптека, крамниця, перукарня тощо).

Ознайомлювати з назвою рідного краю, з Державним Прапором України. Пояснювати, що у державні свята на будинки вивішують Державний Прапор України.

Вчити впізнавати на портретах Тараса Шевченка - видатного українця. Підводити дітей до розуміння того, що пам'ятники Тарасові Шевченку є в кожному місті.

➤ **Праця дорослих**

Ознайомлювати з працею дорослих у дитячому садку, розповідати про професії водія, продавця, будівельника, поштаря, лікаря. Формувати уявлення про професії своїх батьків. Підводити дітей до розуміння, до все, чим вони користуються, створено працею людей, кожна людина своєю працею піклується про інших. Підводити до розуміння цінності будь-якої праці. Виховувати повагу до людей праці.

➤ **Транспорт і зв'язок**

Формувати вміння орієнтуватися у транспортних засобах, які є в місті (селі), знання про професії людей, які їх обслуговують. Давати поняття про особливості праці водіїв автобуса, вантажного автомобіля, тролейбуса, трамвая. Ознайомлювати з деякими видами спеціального транспорту (швидка допомога, поліцейська і пожежна машини).

Вчити групувати транспортні засоби за призначенням (легкові, вантажні, спеціальні).

Давати уявлення про сучасні види зв'язку: поштовий (листівка, лист, посылка), телекомунікативний (телефон, телеграф, інтернет).

➤ **Показники компетентності дитини:**

- дотримується правил співжиття в колективі, виявляє при цьому чемність, толерантність;
- прагне підтримувати порядок і затишок у житловому приміщенні, вдома та у дитячому садку, дбайливо ставиться до предметів побуту й іграшок, свого одягу та взуття;
- прагне висловлювати елементарні судження про свої досягнення;
- зацікавлено ставиться до предметного довкілля, доречно застосовує отримані раніше знання;
- називає предмети домашнього побуту і вжитку, знає їх застосування;
- за допомогою дорослого обстежує предмети, визначає їх зовнішні ознаки, застосовуючи різні аналізатори.

ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Самообслуговування**

Формувати вміння дітей самостійно вдягатися і роздягатися, дотримуючись встановленої послідовності дій; акуратно складати та вішати одяг; зашнуровувати-розшнуровувати черевики, застібати-розстібати одяг, вивертати його на лицевий бік; розпізнавати в одязі та в головних Уборах лице та виворіт. Вчити складати одяг, взуття з допомогою дорослого, інших дітей або самостійно.

Виробляти звичку користуватися індивідуальним гребінцем, акуратно зачісуватися біля дзеркала. Прищеплювати культурно-гігієнічні навички під час умивання, відвідування туалету. Вчити самостійно та акуратно їсти. Виховувати самостійність, організованість, бажання бути завжди охайним.

➤ **Господарсько-побутова праця**

Привчати дітей підтримувати порядок у груповій кімнаті: класти на місце іграшки, не ламати, мити їх, витирати пил зі стола, стелажів. Вчити берегти книжки, за потреби разом із дорослим підклеювати їх; допомагати вихователю у підготовці до занять, прибирати матеріал зі столу після заняття; допомагати помічникові вихователя накривати на стіл.

Спонукаати до підтримання порядку на ігровому майданчику: замітати, прибирати майданчик від опалого листя, сміття; прибирати столи, лави у павільйоні, майданчику, змітати з них сніг.

➤ **Праця в природі**

Залучати дітей до догляду за рослинами та мешканцями куточка живої природи (поливати квіти, витирати листя; класти корм для тварин і птахів, насипати міркою корм рибкам).

Формувати вміння садити цибулю, висівати велике насіння городніх культур (квасоля, горох), квітів, збирати урожай із городу. Заохочувати дітей до підгодівлі осілих птахів.

Вчити виконувати роботу самостійно, правильно, доводити справу до завершення.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- виявляє позитивне ставлення до трудових завдань;
- роздягається та одягається у певній послідовності;
- зашнуровує черевики з допомогою дорослих;
- розчісує волосся, користуючись індивідуальним гребінцем;
- миє руки, користується рушником;
- старається їсти акуратно;
- підтримує порядок у груповій кімнаті (після гри кладе іграшки на відведене місце, витирає пил зі стола, стелажів);
- допомагає вихователю у підготовці до занять, розкладаючи матеріал, а після заняття - збирає його;
- допомагає помічникові вихователя накривати на стіл;
- прибирає на ігровому майданчику;
- доглядає за квітами та мешканцями куточка живої природи;
- садить і доглядає за висіяними горохом, квасолею, квітами, висадженою цибулею;
- збирає врожай зі свого городу;
- узимку підгодовує пташок.

СВІТ МИСТЕЦТВА

➤ **Сприймання мистецтва**

Формувати вміння “читати” твори образотворчого мистецтва: розуміти зміст картини, впізнавати персонажів, вміти розповідати про них.

Виховувати здатність емоційно сприймати - милуватися, дивуватися, помічати гарне - твори образотворчого (ілюстрації, картини, скульптури малих форм) та декоративно-ужиткового (дерев’яна яворівська та косівська глиняна народна іграшка, петриківський розпис, посуд, вишивка) мистецтва.

Сприяти емоційному відгуку під час розглядання зразків декоративно-ужиткового мистецтва, ознайомлювати з розмаїттям орнаментів.

Вчити запам’ятовувати та впізнавати невеликі музичні твори різних жанрів, пісні українських композиторів.

Розвивати здатність до цілісного сприймання творів різних жанрів; засвоєння змісту творів і емоційного відгуку на нього.

Вчити передавати яскравість ролі того чи того персонажа за допомогою рухів, жестів, міміки; виявляти інтерес до театралізованої діяльності з іншими дітьми; емоційно відгукуватися на сюжет вистави.

Виявляти інтерес до театралізованої діяльності, емоційно відгукуватись на сюжет вистави.

➤ **Ціннісне ставлення до мистецтва**

Ознайомлювати дітей із видами образотворчого мистецтва (роботи класиків і сучасних майстрів). Формувати стійкий інтерес цілеспрямованого характеру до художньо-творчого образотворення. Виховувати любов до краси виконання народних обрядів. Ознайомлювати з різними видами театру (тіньовий, пальчиковий, ляльковий тощо). Давати знання про театр - місце, де грають справжні актори; а його найпростіші складники: сцена, лаштунки, глядацька зала.

➤ **Показники компетентності дитини;**

- розуміє зміст картин, упізнає персонажів, розповідає про них;
- помічає гарне у творах образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва;
- впізнає та запам’ятовує невеликі музичні твори різних жанрів, емоційно відгукується на зміст музичних творів;
- виявляє інтерес до театралізованої діяльності; має елементарні знання про театр;
- знає, що є різні види театру (ляльковий, пальчиковий, тіньовий тощо).

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ Вікові можливості дитини

На четвертому році життя дитина, займаючись малюванням та ліпленням, починає набувати формотворчих рухів. У неї вдосконалюються мислення, пам'ять, сприймання, поступово накопичуються знання про сенсорні еталони предметів та явищ довкілля; дитина починає залюбки експериментувати з художньо-творчими матеріалами. Композиція стає більш упорядкованою, з'являється ритмічність, удосконалюється художньо-творча майстерність.

Працюючи з пластичними матеріалами, дитина засвоює прийоми ліплення, намагається самостійно трансформувати шматок глини (пластиліну) в потрібну їй форму.

В аплікації дитина ознайомлюється з процесом наклеювання; розкладає готові форми, створюючи візерунки та нескладні сюжети.

➤ Освітні завдання

- Ознайомлювати дітей із видами образотворчого мистецтва (роботи класиків та сучасних митців). Виховувати стійкий інтерес цілеспрямованого характеру до художньо-творчого образотворення.

- Вчити порівнювати форми з геометричними еталонами, називати кольори та деякі відтінки; використовувати у роботі пензлі різної товщини та форми; навчати елементарних прийомів композиції.

- Формувати вміння під час конструювання змінювати способи будівництва, складати нескладні будівлі з'єднанням.

- Удосконалювати набуті та засвоювати нові технічні навички образотворення, спонукати використовувати ці навички у самостійній художній діяльності; передавати форму, колір і характерну будову предметів та об'єктів; виявляти за допомогою кольору ставлення до зображуваного. Розвивати елементи художньо-зображувальної творчості, експериментально-пошукову діяльність.

Малювання. Вчити дітей орієнтуватися на площині аркуша (малювати посередині та на всій площині аркуша), правильно тримати олівець і пензель, малювати, регулюючи натиск, вести пензлем за ворсом, набирати достатньо фарби, обтираючи зайву об край посудини, промивати його водою після роботи, підсушувати ганчіркою. Вчити малювати лінії різної товщини (кінчиком пензля чи всім ворсом), вести пензлем у різних напрямках, змішувати фарби додаванням фарб.

Ознайомлювати дітей з можливістю використання для малювання різного матеріалу: олівці, гуаш, крейду, вугілля та різні техніки зображення: лінії, мазки, крапки, малювання через відбивання соски, піпетки, зібганого паперу, клаптиків тканини.

Вчити передавати знайомі предмети з чіткою геометричною основою: квадрат, круг, трикутник, прямокутник; поєднувати їх із прямими лініями, використовуючи при цьому кольори, що відповідають окремим предметам (сонце жовте, трава зелена тощо); називати чорний, білий, жовтий, синій, червоний, зелений кольори та деякі відтінки: рожевий, блакитний.

Передавати образи навколишньої дійсності, помічати їх виразність, розміщувати їх один відносно одного та площини аркуша. Вчити створювати колективні композиції.

Формувати вміння створювати у площині різної форми (круг, квадрат, трикутник, смужки різної товщини) та на готових силуетах (коники, пташки, тарелі, макітри, рушники тощо) нескладні орнаменти, використовуючи техніки нанесення мазка, крапки, лінії, кільця; користуватися у роботі 2-3 фарбами, ритмічно чергуючи між собою елементи орнаменту та кольори.

Ліплення. Продовжувати ознайомлювати дітей із глиною, пластиліном. Формувати вміння відчувати їх пластичність, акуратно працювати ними (не бруднити меблі, одяг).

Вчити ліпити форми знайомих предметів, розкачувати глину (пластилін) між долонями круговими чи повздовжніми рухами, розплюскувати шматок, отримувати круглу та циліндричну форми, згортати у кільце. Формувати вміння ліпити фігури, що складаються з кількох частин різної форми; отримувати у ліпленні бажані форми, використовувати їх в іграх.

Аплікація. Ознайомлювати дітей із процесом наклеювання. Формувати вміння працювати з пензлем для клею (акуратно набирати, намазувати готові форми на серветці).

Вчити розміщувати і наклеювати готові геометричні форми, чергувати їх за кольором, величиною. Навчати елементарних прийомів композиції під час викладання візерунків на опрідечених формах (тарілка, серветка, сукня, рушник, писанка тощо), наклеювати їх; викладати та наклеювати предмети, що складаються з 2-3 однакових за формою і різних за величиною елементів (сніговик, ялинка, башточка). Вправляти у створенні найпростіших композицій із готових предметів ("Ялинка біля будинку", "Шпаківня"). Вчити працювати самостійно, з Дорослим та іншими дітьми.

Розвивати чуття кольору, форми, ритму.

Конструювання. Вправляти дітей у вмінні розрізняти і правильно називати основні будівельні деталі (цеглина, кубик, пластина, брусок); розміщувати деталі горизонтально і вертикально, щільно одна до одної, на певній відстані, споруджувати нескладні будівлі за показом дорослого і використовувати їх у грі. Сприяти максимальному використанню наявного матеріалу. Підводити дітей до виокремлення просторових характеристик будівель (висота, ширина, довжина). Виховувати інтерес до конструктивної діяльності, прагнення закінчувати почату будівлю, розбирати свої будівлі та складати конструктор у коробку. Стимулювати прояв сміливості у подоланні перешкод, надавати можливість експериментувати з власними силами, шукати нестандартні рішення рухових завдань, отримувати від цього задоволення.

Вчити складати нескладні будівлі з'єднанням, розміщенням в одну лінію (стежка до будинку, трамвайні колії); розміщувати цеглини, пластини вертикально, по колу, по прямокутнику. Вчити розрізняти просторові ознаки (високий, низький) і правильно позначати їх словами (низький паркан, високі ворота).

Формувати вміння змінювати способи будівництва, замінювати одні деталі іншими, добудовувати у висоту, довжину (низька, висока вежі, короткий і довгий потяги).

Створювати умови для прояву творчих умінь в іграх. Вчити дітей за допомогою пазлів складати нескладні предмети та сюжети.

Звертати увагу дітей на те, що з вологого піску, снігу можна будувати різні споруди, вчити їх створювати.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- уміє користуватися матеріалами та інструментами для художньо- трудових дій;
- свідомо ставиться до образотворення, планує свої дії, обговорює кінцевий результат, виправляє помилки;
- бережно ставиться до своїх виробів;
- у спільній роботі узгоджує свої дії з діями інших;
- має найпростіші уявлення про види образотворчого мистецтва;
- знає назву матеріалів та інструментів для художньо-творчої роботи;
- може сформулювати мету власної діяльності;
- під час роботи коментує власні дії, може спрогнозувати результат;
- зосереджує увагу на яскравому, вражаючому, емоційно відгукується на прояви естетичного в оточенні, милується, дивується, насолоджується;
- з радістю прикрашає до свят групову кімнату власними виробами;
- під час роботи виявляє творчість, фантазію, самодіяльність;
- експериментує з фарбами та різними матеріалами;
- вирізняє у виробках образотворчого мистецтва самобутність, неповторність, оригінальність;
- уміє розрізняти деталі будівельного матеріалу;
- створює елементарні споруди комбінуванням знайомих форм, розташовує їх залежно від стійкості деталей на площині;
- зводить різноманітні будівлі для обслуговування та реалізації ігрових задумів;
- має елементарні уявлення про властивості паперу, працює з пазлами, складає картинки за сюжетом знайомої казки;
- працює з рухомим конструктором, уміє визначати основні деталі;
- створює споруди з піску, снігу, виокремлюючи деталі.

МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

На четвертому році життя у дітей спостерігається емоційний відгук на музику, чуття ритму, тембру. Дитина може адекватно сприймати художні образи твору й емоційно його переживати. Дитина сприйнятлива до музики: може зіставити тиху й голосну мелодії, впізнати знайомі пісні, п'єси. Сприймання музики в цьому віці характеризується цілісністю, і тому будь-яке відхилення від тексту (зміна ритму, тембру, ладу тощо) призводить до того, що дитина перестає впізнавати прослуханий твір. Цілісність сприймання - це позитивна якість, яка забезпечує повноцінне сприймання музичного твору, який по-іншому зрозуміти неможливо.

Дитина спроможна передати в русі ритм ходьби і бігу, проте слухова увага ще не стійка, голос починає щойно формуватися.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати здатність захоплюватися, емоційно переживати, радіти, слухаючи музичні твори.
- Розвивати співочі навички дітей.
- Формувати вміння виразно пластично рухатися, передаючи настрій і характер музичного образу.
- Виховувати любов до краси виконання народних обрядів; розвивати пластичність рухів у народних дійствах.

Заохочувати до активної участі в українських народних іграх, хороводах, танцях.

Слухання. Виховувати у дитини позитивне емоційне переживання музики, бажання слухати й помічати зміни у її звучанні. Використовуючи звуки та музичні інструменти, підводити дітей до розуміння, що музика виражає різні настрої, почуття, зображає явища природи. Ознайомлювати з творами народної та класичної музики.

Вчити розрізняти на слух контрастну динаміку звучання (тихо - голосно), тембр музичних інструментів та музичних іграшок.

Співи. Формувати вміння співати протяжно, злагоджено, без напруження, починати і закінчувати спів одночасно, за жестом музичного керівника, підлаштовуючи свій голос до заданого звука дорослого.

Музично-ритмічні рухи. Розвивати ритмічний слух; уміння рухатися ритмічно, правильно відображаючи ритм і темп музики, її початок і зміни настрою.

Вчити бігати, легко підскакувати, виконувати образні рухи (зайчик, коник, пташка тощо); виконувати рухи з атрибутами, зі зміною музики змінювати рухи: “пружинка”, притупування однією та двома ногами, плескання в долоні, повертання кистями рук “веселі ручки”, кружляння по одному та парами; танцювати, виконуючи названі танцювальні рухи.

Спонукаати до драматизації українських народних пісень, ігор, водіння хороводів.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- під час слухання музичних творів орієнтується в характері мелодії, настрої;
- розрізняє контрастну динаміку звучання, тембр музичних іграшок та інструментів;
- співає нескладні пісні, володіючи навичками розподілу дихання;
- намагається співати злагоджено, протяжно;
- рухається правильно, відображаючи ритм і темп музики;
- виконує рухи з атрибутами та образні рухи;
- танцює, виконуючи танцювальні рухи: “пружинка”, притупування однією та обома ногами, плескання в долоні, кружляння по одному та парами, “веселі ручки”;
- виявляє фантазію під час виконання танцювальних рухів;
- бере участь у музичній грі-драматизації на тему українських народних пісень, ігор;
- охоче водить хороводи.

ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

У цьому віці дошкільник починає сприймати театралізоване видовище: він емоційно реагує на виставу - співчуває та співпереживає героям дійства; починає розрізняти добро і зло та відповідно реагує на вчинки персонажів.

Виконує певні ролі як у драматизаціях разом із дорослими чи однолітками, так і в індивідуальних іграх із партнерами-іграшками. Під час виконання ролі використовує найпростіші образно-виражальні вміння. Малюк розіграє окремі епізоди з казок, ініційовані дорослим; бере участь у сюжетно-рольових іграх, показах різних видів театру. Розповідає напам'ять невеликі уривки тексту.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати вміння стежити за розвитком подій у казці, оповіданні, вірші, виставі. Вчити емоційно відгукуватися на події, що відбуваються у театралізованому дійстві, відповідно реагувати на вчинки героїв, співпереживати їм. Вчити розповідати про свої враження від перегляду вистав, копіювати героя, який привернув увагу.

- Формувати сприйнятливості до художніх творів, музики, стійкий інтерес до них. Розвивати бажання слухати казку чи вірш, наслідувати мовленнєву інтонацію дорослого, рухатися під музику, співати.

- Заохочувати до активної участі в показах театралізованих дійств.

- Формувати вміння виконувати певні ролі не тільки у співпраці з дорослим, а й з однолітками. Залучати до використання у самотійних іграх іграшки замість персонажів, виконувати замість них ролі, оживляючи їх.

- Розвивати вміння користуватися засобами інтонаційної виразності (сила голосу, тембр, темп мовлення).

- **Тематика ігор та вправ**

“Чарівні слова”, “Що таке добре, а що таке погано?”, “Який настрій у сонечка?”, “Покажи героя, якого ти вийняв із чарівної торбинки”, “Що ти бачиш, коли уявляєш ... ?”, “Покажи настрій, а ми відгадаємо”, “Починаймо діалог”.

Пальчиковий театр “Дружна сім’я”; настільний “Коза-Дереза”; тіньовий “Собачка і зайчик”. Ігри-драматизації за сюжетами українських народних пісень: “Два півники”, “Ходить зайчик по капустці”.

- **Показники компетентності дитини:**

- намагається в рухах передати прості образно-виразні дії того чи того персонажа, повторює ці рухи з іграшками;

- дає змогу іншим дітям зіграти свою роль;
- висловлює власні судження щодо поведінки героя;
- під час передачі образу використовує засоби інтонаційної виразності.

ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ

- **Вікові можливості дитини**

У дитини четвертого року життя підвищується сприйнятливість до художніх творів. Вона розрізняє поетичний і прозовий тексти, у неї підвищується інтерес до слухання казок і віршів, посилюється прагнення наслідувати мовленнєві інтонації дорослих. У центрі уваги дитини головний персонаж, але вона, як правило, не розуміє його переживань, мотивів учинків. Емоційне ставлення до героїв яскраво виражене.

- **Освітні завдання**

- Сприяти запам’ятовуванню віршів і утримуванню їх у пам’яті. Формувати вміння читати вірші напам’ять виразно, не пропускаючи і не змінюючи порядку слів у тексті.

- Формувати вміння помічати в казках повтори, пісеньки та їх відтворювати.
- Залучати дітей до інсценування знайомих казок, дослівного відтворення тексту, відповідної інтонації, рухів, жестів, міміки героїв твору.
- Спонукати дотримуватися правил користування книжкою.

- **Читання та розповідання**

Вчити вмінню уважно слухати, розуміти та емоційно сприймати українські народні казки, забавлянки, пісеньки, оповідання. Сприяти відтворенню за допомогою запитань педагога окремих фраз, частин художнього тексту. Вчити помічати деякі особливості казки: повтори, звороти, промовляти їх із різними інтонаціями, передавати діалог героїв; виконувати відповідні рухи, жести, дії з іграшками. Залучати дітей до моделювання казки за кольором; запам’ятовувати дійових осіб і послідовність дій завдяки методу моделювання.

- **Виразне читання**

Домагатися розуміння, свідомого запам’ятовування та виразного читання поетичних творів, емоційної виразності окремих речень (радість, сум); речень з питальною інтонацією; ритм народної забавлянки, риму вірша, дотримуючись логічних наголосів.

- **Робота з книжкою**

Привертати увагу до книжки, розглядати ілюстрації, звертати увагу на послідовність подій; дотримуватися правил користування книжкою (не малювати на сторінках, не рвати її, брати чистими руками).

- **Показники компетентності дитини;**

- розуміє, емоційно сприймає та розповідає українські народні казки, пісеньки, забавлянки, оповідання;

- відтворює окремі фрази, частини художнього тексту за допомогою навідних запитань педагога;
- помічає особливості казки: звороти, повтори;
- розуміє та виразно читає поетичні твори;
- передає риму вірша, ритм народної забавлянки;
- передає емоційну виразність окремих речень під час вивчення вірша напам’ять;
- переказує добре знайомі художні твори за допомогою навідних запитань та підказувань;
- передає речення в питальній інтонації;
- відтворює рухи, жести героїв за текстом літературного твору;
- розглядає ілюстрації, пригадуючи зміст художнього твору;

- дотримується правил користування книжкою (не рве сторінок, бере книжку чистими руками, не малює по її сторінках).

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ГРА ДИТИНИ”

➤ Вікові можливості дитини

Дитина починає діяти в грі відповідно до заздалегідь поставленої мети, але через нестійкість психічних процесів може переключитися на інший вид діяльності, забувши про поставлену ціль чи підмінивши її іншою.

Продовжує інтенсивно розвиватися сюжетно-рольова гра, дитина урізноманітнює ігрові сюжети. Провідним мотивом в іграх стає пізнавальна діяльність; сюжетно-рольові ігри набувають соціальної обізнаності. Сюжет ще не складний, але дитина оволодіває ігровими діями, вчиться виконувати ігрову роль, моделює життя дорослих у довколишньому соціумі.

Усе більше переважає спільна (колективна) ігрова діяльність, вона стає тривалішою. В іграх діти використовують дорослого як зразок для наслідування.

Дитина стає самостійнішою, прагне діяти на власний розсуд. Розвивається свідоме співвідношення своєї поведінки з поведінкою однолітків, уміння домовитися про спільні ігрові дії. Інтенсивного розвитку набувають пізнавальні процеси: пам'ять, увага, мислення.

➤ Освітні завдання

- Заохочувати дітей до самостійності під час вибору гри, спонукати до активної участі в ній. Викликати за допомогою ігрової діяльності позитивні емоції, бадьорий настрій.
- За допомогою ігор продовжувати ознайомлювати з властивостями предметів, розвивати інтерес до довколишнього, допитливість, бажання експериментувати, доводити тощо. Розвивати мовлення, збагачувати словник дітей. Заохочувати рухову активність, виховувати інтерес до гри.
- Розвивати та виховувати елементарну ігрову культуру поведінки: дотримуватися правил гри, гратися з іншими дітьми, доводити розпочату гру до кінця. Вчити бережно ставитися до іграшок.

ГРА ЯК ПРОВІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Формувати зацікавленість спільною грою. Вчити дітей виконувати певні нескладні ролі, наслідуючи поведінку дорослих, які їх оточують; застосовувати ігрові вміння та дії, спираючись на власний досвід; використовувати У сюжетах ігор враження від героїв мультфільмів, персонажів казок.

Вчити під час гри узгоджувати свої дії з діями інших дітей; звертати увагу та застосовувати пропозиції дорослого щодо гри; підпорядковувати свою поведінку морально-етичним нормам; вчити завершувати розпочату гру.

➤ Сюжетно-рольова гра

Вчити виконувати ігрові дії, об'єднані загальною назвою: прибирати - підмітати, витирати пил, мити посуд; доглядати дитину - годувати, одягати, мити тощо. Формувати прості пантомімічні вміння: зайчик стрибає, пташка літає, лисичка крадеться. Забезпечувати виконання в індивідуальних іграх ролі по черзі (за себе, за іграшку); в колективних - виконувати рольові взаємодії з двома-трьома дійовими особами (лікар - хворий, мама - дитина, водій - пасажир). Розвивати вміння виконувати як головні, так і другорядні ролі.

➤ Ігри-драматизації

Продовжувати розвивати інтерес до ігор-драматизацій. Спонукати до використання сюжетів знайомих казок. Заохочувати бажання наслідувати мовленнєву інтонацію дорослого, виконуючи ролі у простеньких сюжетах, передавати яскравість ролі за допомогою жестів, міміки, пантоміми.

➤ Театралізовані ігри

Продовжувати залучати дітей до ігор-драматизацій за змістом знайомих казок.

Вчити розігрувати зміст окремих забавлянок, пісень, віршів у діалогічно-ігровій формі, передавати інтонаційні відтінки мови: жести, рухи, міміку. Залучати до сюжетно-рольових ігор за окремими епізодами казки, оповідання.

➤ Конструкторсько-будівельні ігри

Заохочувати дітей до використання в іграх різноманітного будівельного матеріалу (природного, настільного, складних іграшок, мозаїки тощо).

Самостійно розрізняти, називати та правильно використовувати основні деталі будівельного матеріалу; розміщувати їх вертикально та горизонтально; на певній відстані або щільно одна до одної.

Привчати виокремлювати та використовувати просторові характеристики будівлі (довжина, ширина, висота), розуміти елемент стійкості деталі (найбільша і найстійкіша буде та, що найнижче).

Вчити розрізняти та використовувати природні властивості води, піску, снігу, каменю, ґрунту (зі снігу можна ліпити, пісок можна просіяти тощо).

По-різному заохочувати до вигадкування, самостійності під час добору предметів (іграшок), бажання пробувати нове, експериментувати.

Прищеплювати звичку розбирати створену конструкцію, складати будматеріал на місце.

➤ **Дидактичні ігри**

Розвивати інтерес до дидактичних ігор. Формувати уявлення про основні сенсорні еталони. Вчити порівнювати предмети за різними ознаками (величина, форма, колір), знаходити спільне та відмінне; групувати їх за властивостями: призначення, використання, характерні ознаки тощо; складати ціле з кількох частин (розрізні картинки), орієнтуватися в часових та просторових поняттях. Вчити розрізняти овочі та фрукти за смаком, формою, кольором; знати будову дерев та наземної частини трав'янистих рослин; класифікувати предмети за кількістю, величиною та формою, порівнювати множини.

Удосконалювати навички узгодження рухів, звуків і звуконаслідування; узгоджувати слова у роді, числі, відмінку, збагачувати словниковий запас. Формувати чітку вимову слів, розвивати артикуляційний апарат.

Вчити слухати і розуміти мовлення дорослого. Розвивати увагу, пам'ять, мислення.

Тематика дидактичних ігор

Пізнавальний розвиток.

Ознайомлення з природою: “Ботанічне лото”, “Підбіжи до дерева, яке я назву”, “З якого дерева листочок?”, “Яка це квітка?”, “Росте, цвіте, зріє”, “Що заховано?”, “Впізнай на смак”, “Упізнай на дотик”, “Парні картинки”, “Барви осені (зими, весни, літа)”, “Хто прийшов?”, “Зоологічне лото”, “По гриби”, “Сонце, Місяць і зорі”.

Ознайомлення з доквіллям: “Одягни ляльку на прогулянку”, “Купання ляльки”, “Чарівна торбинка”, “Знайди такого самого кольору”, “Запрошуємо до столу”, “Куди ідуть машини?”, “Підійде чи ні?”, “Де і що знайдемо?”.

Елементарні математичні уявлення та сенсорні еталони.

Кількість і лічба: “Курочка і півник”, “Сервіруємо стіл”, “Нагодуємо звірят”, “Швидкий потяг”, “Один чи багато?”, “Зайчата на галявині”, “Подорож кімнатою”.

Величина: “Струмочок”, “Башточка”, “Велике і маленьке”, “Магазин”, “Знайди таке саме кільце”, “Одягання ляльки”, “Три ведмеді”.

Форма: “Впізнай на дотик”, “Гаражі”, “Доручення”, “Відгадай, що це”, “Знайди такої самої форми”, “Склади будиночок”.

Орієнтування у просторі: “Що змінилося?”, “Звідки дзвін?”, “Обладнаємо кімнату для ляльки”, “Ваші ручки, наші ніжки”.

Орієнтування у часі: “Пори року”, “Матусин день”, “Було чи буде?”, “День чи ніч?”.

Мовленнєвий розвиток.

Зв'язне мовлення: “Кому що потрібно?”, “На місця”, “Де ви були?”, “Розкажи казочку”, “Опиши іграшку”.

Грамматика: “Лото”, “Рукавичка”, “Листоноша приніс посилку”, “Гарний букет”, “Кого не стало?”, “Хто співає?”, “Збирання грибів”, “Плутанина”, “Звірята та малята”.

Словник: “Хто придумає більше пестливих слів?”, “Лагідна матуся”, “Наведи лад”, “Що заховано?”, “Що ми робимо?”, “Назви одним словом”.

Звукова культура мовлення: “Конячки”, “Ку-ку-рі-ку”, “Хто як кричить?”, “Горобчики”, “Потяг”, “Автомобілі”, “Відгадай, чий голос”.

➤ **Настільно-друковані ігри**

Ознайомлювати дітей із настільно-друкованими іграми. Розвивати вміння усвідомлювати, пригадувати враження від навколишньої дійсності за допомогою багаторазового розглядання малюнків у парних картинках чи лото. Вчити порівнювати предмети, класифікувати їх, працюючи з парними картинками. Вдосконалювати вміння складати з розрізних кількох картинок (4-6 частин) одну картинку, розвивати дрібну моторику рук (мозаїка, пазли).

➤ **Ігри на розвиток креативності**

Сприяти розвиткові в дитини пізнавальної активності за допомогою творчих ігор. Вчити аналізувати та узагальнювати знання, набуті під час практичної діяльності та з власного досвіду.

Всіляко підтримувати прояви самостійності та імпровізації під час вибору гри, зміни сюжету.

Формувати бажання досліджувати, експериментувати, доводити свою думку, фантазувати; вміння

творчо підходити до розв'язання завдань.

Тематика ігор на розвиток креативності

“Я придумаю гру”, “Що змінилося?”, “Зроби по-іншому”, “Покажи цього героя таким, яким ти його уявляєш”, “Який настрій у сонечка?”, “Погана думка - гарна думка”, “Мій улюблений колір”, “Уяви, що ти ...”, “Пофантазуємо”.

► Іграшка

Вчити називати різні види іграшок, використовувати їх у грі за призначенням; бережно ставитися до іграшок, підтримувати порядок в ігровому куточку.

Ознайомлювати дітей з розмаїттям іграшок; з яворівською дерев'яною народною іграшкою (каталка, деркач, колиска, сопілка), таракальцями, виготовленими з лози та косівською глиняною іграшкою (свистульки); привертати увагу до іграшок, виготовленими з соломи, трави; ляльки-мотанки. Звертати увагу на колірну гаму іграшок, матеріал, з якого їх зроблено (дерево, гума, пластмаса тощо). Наголошувати на тому, що кожен іграшку виготовив майстер, докладаючи чимало зусиль, тому потрібно шанувати працю майстрів і бережно ставитися до іграшок. Вчити дітей правил гри з іграшками та їх зберігання.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ГРІ

Цікавитися своєю роллю у грі. Заохочувати до розв'язання ігрових завдань власними силами та можливостями.

Формувати вміння називати свою ігрову роль; обирати іграшки для неї, предмети-замінники; виконувати роль послідовно, дотримуючись подій реального життя; заохочувати до наслідування дій людей, які оточують дитину. Вчити виконувати певні обов'язки відповідно до обраної ролі-

У процесі різноманітних ігор розвивати інтерес до докільця, допитливість, бажання дізнатися про властивості предметів, природні матеріали, з яких зроблені іграшки; називати, порівнювати, розрізняти їх. Підтримувати бадьорий і веселий настрій, спонукати до активної діяльності у виборі гри, здійсненні задуманого. Допомогати дітям об'єднуватися у невеликі групи на основі інтересу до діяльності, особистих симпатій. Формувати ігрові вміння: гратися поруч, разом, не заважати одне одному; виявляти уважне ставлення до інших дітей.

► Показники компетентності за освітньою лінією “ГРА ДИТИНИ”:

- виявляє активність у різних видах ігрової діяльності з однолітками та дорослим;
- у спільних іграх дотримується правил моральних норм поведінки;
- враховує смаки та вподобання однолітків щодо вибору виду ігрової діяльності, атрибутів, сюжету, місця гри;
- намагається не конфліктувати;
- намагається утримуватися від суперництва в ігровій діяльності, пропонує свою допомогу;
- відчуває гордість за свої досягнення, радіє власній кмітливості та вмінням;
- відрізняє ігрову діяльність від інших видів діяльності;
- знає, що існують різні види ігор;
- використовує за призначенням атрибути до ігор;
- уперше виявляє спроби враховувати властивості предметів під час використання їх у грі;
- виявляє зацікавленість спільною грою;
- цікавиться своєю роллю у грі;
- передає в іграх свої враження від спілкування з докільцями;
- передає в іграх види діяльності та взаємини дорослих.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ

“ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ”

► Вікові можливості дитини

На четвертому році життя пізнавальні психічні процеси – відчуття, сприймання - розвиваються під час предметної діяльності. Дитина сприймає колір, форму, величину та інші якості предметів, безпосередньо оперуючи ними.

У цьому віці одна дитина з-поміж десяти вміє лічити в межах 3. Решта або не вміє зовсім, або лічить абияк: 1, 3, 10. Щодо величини, то більшість дітей розуміє відмінність між поняттями “високий” - “низький”, “широкий” - “вузький”, але сказати і користуватися такими математичними термінами не

вміє.

Геометричні фігури діти візуально розпізнають, хоча не знають їх назв. Вони можуть показати, що сонечко, бублик, кермо, колесо - круглі, а стіл - квадратний, не називаючи геометричні фігури круг, квадрат, куля, куб.

Важко дається дітям цього віку орієнтування у просторі (ліва, права рука), легше розуміють поняття “вгору - вниз”, “попереду - позаду”. Майже всі діти приходять у дитячий садок без цих знань.

Час дуже важко унаочнити, тому діти погано розуміють періоди доби - ранок і вечір, а от ніч і день їм легше запам'ятати: вночі - темно, і всі сплять, а вдень можна гратися, гуляти, їсти, навчатися тощо.

Важко дітям зрозуміти часові поняття: “завтра”, “вчора”, “сьогодні”, “тепер”, “потім”, “зараз”. Вони плутають ці поняття, і коли вихователь ставить запитання “Коли це було?”, відповідають методом відгадування.

➤ **Освітні завдання**

• Розширювати і збагачувати первинне орієнтування дитини у навколишній дійсності, використовуючи сенсорні еталони, удосконалюючи уміння обстеження предметів та об'єктів тощо.

- Формувати уявлення про число, множини.
- Ознайомлювати з формою, величиною предметів.
- Ознайомити з площинними та об'ємними фігурами.
- Вчити орієнтуватися у просторі та часі.
- Навчити кількісній та порядковій лічбі.
- Навчити об'єднувати предмети та об'єкти за основною або однією ознакою.

СЕНСОРНІ ЕТАЛОНИ

➤ **Величина предметів**

Продовжувати формувати у дітей вміння порівнювати за висотою, довжиною, шириною предмети однакових і різних розмірів; під час визначення розмірів предметів використовувати прийоми накладання і прикладання. Спонукає до вживання слів: “довгий”, “короткий”, “однакові”, “різні за величиною”, “високий”, “низький”, “широкий”, “вузький”.

➤ **Геометричні фігури**

Вчити розрізняти і називати геометричні фігури: круг, квадрат, трикутник, куля, куб. Навчати їх обстежувати дотиково-руховим і зоровим способами.

➤ **Орієнтування у просторі**

Формувати вміння розрізняти і називати праву і ліву руку; розкласти правою і лівою рукою предмети зліва направо. Забезпечувати розуміння та вживання у мовленні слів: “вперед (попереду)”, “назад (позаду)”, “праворуч”, “ліворуч”, “угору (вгорі)”, “вниз (знизу)”; виконувати дії відповідно до цих слів.

Вчити диференціювати та позначати словами положення предметів у просторі (попереду, нижче, вище, близько, далеко) та напрямки (вниз (донизу), угору (вгорі)).

➤ **Орієнтування в часі**

Формувати вміння розрізняти і називати відрізки доби: ранок, день, вечір, ніч; часові відношення: вчора, сьогодні, завтра.

ЕЛЕМЕНТАРНІ МАТЕМАТИЧНІ УЯВЛЕННЯ

Формувати навичку лічби в межах 5, відносити останнє число до всієї групи предметів (усього п'ять машин).

Вчити дітей складати групу з окремих предметів за зразком, виокремлювати один предмет із групи, розрізняти поняття “багато”, “один”, знаходити багато предметів та один із них.

Сприяти вмінню розрізняти рівність і нерівність груп предметів за їх кількістю, користуючись прийомами накладання та прикладання.

Забезпечувати розуміння та вживання у мовленні слова “порівну”, “більше”, “менше”; розуміти запитання “скільки?”

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією “ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ”:**

- * лічить предмети в межах 5, вживаючи числівники;
- * порівнює контрастні за кількістю множини предметів (один - багато);
- * визначає період доби на основі спостереження за природними ознаками (сонце встає - ранок, сонце високо над головою - день тощо), як пріоритетний орієнтир, власні дії дитини, дії дитини разом з дорослими;

- * розрізняє і називає геометричні фігури: площинні - квадрат, круг, трикутник; об'ємні - куля, куб;
- * порівнює та добирає контрастні за величиною предмети;
- * класифікує предмети за однією ознакою;
- * володіє прийомами порівняння множин за кількістю, способом накладання та прикладання елементів однієї множини до елементів іншої.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “МОВЛЕННЯ ДИТИНИ” **ЗВУКОВА КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ**

➤ **Вікові можливості дитини**

На четвертому році життя відбувається подальше зміцнення артикуляційного апарату: стають більш координованими рухи м'язів, що беруть участь у творенні звуків. Дитина починає правильно вимовляти слова зі збігом двох-трьох приголосних, ближче до норми і чіткіше вимовляє свистячі звуки, з'являються шиплячі. Проте звуковимова переважно недосконала. Для дитини четвертого року життя характерне пом'якшення приголосних звуків, їх спотворення, переставляння звуків і складів, пропуск звуків, їх заміна, порушення звукової структури слів. Здебільшого спотворюються такі групи звуків: свистячі ([с], [з], [ц]), шиплячі ([ш], [ж], [ч]), сонорні ([л], [р]), задньоязикові ([к], [х], [г]), дзвінкі ([в], [з], [ж], [б], [д], [г]) і м'які ([з'], [л'], [р'], [с'], [т'], [д'], [н']). У зазначених групах розрізняють три форми порушень звуків: спотворена вимова звуків, відсутність звука в мовленні дитини, заміна одного звука іншим.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати мовленнєвий слух та моторику артикуляційного апарату.
- Виробляти чітку дикцію під час вимови звуків.
- Здійснювати підготовку до вимови складних щодо артикуляції звуків ([ш], [ж], [ч], [щ], [л]), виправляти загальне пом'якшення вимови.
- Вчити користуватися засобами інтонаційної виразності мовлення (тон, тембр голосу, темп, наголос, сила голосу). Не допускати швидкого темпу мовлення.

Ознайомлювати дітей з артикуляційним апаратом (губи, зуби, язик, піднебіння). Вдосконалювати вимову звуків рідної мови, добиваючись їх чіткої вимови, правильної постановки голосу.

Вчити правильно вимовляти йотовані голосні [йа], [йу], [йе], [йі]; звуки [ц]-[ц'] (синиця, куций, палець). Стежити, щоб дзвінкі звуки в кінці та всередині слова діти не оглушували (ка[з]ка, вино[г]рад, гри[б]), крім слів кі[х]ті, ле[х]кий, ні[х]ті, во[х]кий.

Вправляти у вимові слів зі збігом приголосних. Навчати вимовляти звуки [дж], [дз] (джміль, дзига, бджола).

Розвивати фонематичний слух розрізненням слів, близьких за звучанням.

Розвивати слухову увагу, моторику мовленнєвого апарату; здійснювати підготовку артикуляційного апарату до вимови шиплячих і сонорних [л], [р] звуків. Вчити правильно вимовляти звук [г], визначати слова, у яких він є.

Розвивати мовленнєве дихання. Вчити говорити з різною силою голосу. Вчити чітко вимовляти тричотирискладові слова. Ознайомлювати з поняттями “слово”, “звук” (не даючи визначень).

➤ **Показники компетентності дитини:**

- чітко і правильно вимовляє голосні та приголосні звуки, крім [р]; володіє правильною вимовою шиплячих [ш], [ж], [ч];
- має розвинений фонематичний слух; диференціює як далекі, так і близькі фонемати у словах;
- правильно вимовляє звук [г], визначає слова, у яких він є.
- володіє розповідною, питальною, окличною інтонаціями;
- промовляє слова в різному темпі та з різною силою голосу;
- розрізняє поняття “звук”, “слово”.

СЛОВНИКОВА РОБОТА

➤ **Вікові можливості дитини**

Четвертий рік життя найбільш сензитивний щодо мовленнєвого розвитку.

Словник дитини налічує до 1800-2000 слів, переважають іменники (до 50 %), дієслова (до 30 %). Ще багато слів-універсалізмів; переважають вказівні займенники “ось”, “тут”, “цей”. Характерна неточність у вживанні абстрактних, узагальнювальних, збірних, часових і просторових понять. Яскраво виражене словотворення.

➤ Освітні завдання

- Збагачувати словник новими словами, сприяти засвоєнню дітьми раніше невідомих слів і нових значень слів, які є в лексиконі дітей.
- Забезпечувати засвоєння значень слів і їх доречне вживання відповідно до контексту висловлювання, ситуації, в якій відбувається спілкування.
- Активізувати словник застосуванням дітьми слів у різних мовленнєвих ситуаціях.
- Вчити культури мовлення.

На основі розширення уявлень і знань збільшувати запас слів, що означають назви предметів, їх якості та властивості, професії, пори доби.

Поповнювати словник дієприкметниками (квітучий, захмарений, спілий), дієприслівниками (сидячи, підстрибуючи), прислівниками (міцно, розумно, праворуч, ліворуч).

Активізувати вживання у мовленні іменників, що означають назви частин, деталей предметів, частин тіла людей і тварин.

Вчити розуміти і вживати узагальнювальні слова: “іграшки”, “одяг”, “меблі”, “овочі”, “фрукти”, “ягоди”, “посуд”, “їжа”, “птахи”, “тварини”.

Вчити розуміти і вживати синоніми, омоніми, слова у прямому і переносному значенні (дорога, шлях, стежка; ручка в дитини - ручка дверей, ключ журавлиний - ключ до дверей; іде людина - йде дощ).

Збагачувати словник дітей образними поетично-художніми виразами (мишка-шкряботушка, зайчик-побігачик), порівняннями (білий, немов сніг; прозорий, як скло), фразеологізмами, приказками, прислів'ями, звуконаслідувальними словами.

Поступово збагачувати словник синонімами (словами, близькими за значенням): куштувати - пробувати, сильний - дужий тощо. Вчити дітей добирати слова, протилежні за значенням (антоніми): чистий— брудний, іти - бігти, великий - малий. Збагачувати словниковий запас спільнокореновими словами (обід - обідати), словами з однаковими суфіксами (спальня - їдальня) та префіксами (зав'язати - застігнути).

Вчити активно вживати слова ввічливості: “Доброго ранку!”, “Доброго дня!”, “Доброго вечора!”, “До побачення”, “Вибач(те)”, “Будь ласка”, “Прошу”, “Дякую”.

➤ етентності дитини:

- розуміє й активно вживає слова всіх частин мови;
- вживає узагальнювальні слова, слова з однаковими суфіксами та префіксами; спільнокореневі слова;
- правильно вживає синоніми, антоніми, образні поетично-художні вирази, звуконаслідувальні слова;
- вживає слова відповідно до контексту висловлювання.

ГРАМАТИЧНА ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ

➤ Вікові можливості дитини

Упродовж четвертого року життя відбувається подальше формування граматики дитячого мовлення. Дитина засвоює такі відмінкові форми: знахідний відмінок із прийменником **на**, родовий відмінок із прийменниками **до, від, замість**; давальний відмінок із прийменником **по**. Правильно узгоджує прикметник у роді, дієслова минулого часу. Зникає змішування родів при займеннику **я**, що спостерігалось раніше. У мовленні вживає умовний спосіб.

Серед поширених речень значне місце посідають речення з однорідними членами. Найтиповішою формою висловлювання є просте поширене речення. Формування складносурядних речень відбувається за рахунок сполучникового зв'язку. Діти часто об'єднують два речення, Щ^о за змістом не пов'язані між собою. У складнопідрядних реченнях не послуговуються сполучниками - діти виділяють речення інтонаційно.

➤ Освітні завдання

- Розвивати розуміння граматичних форм, формувати вміння і правильно вживати їх у мовленні.
- Формувати вміння узгоджувати іменники з прикметниками в роді та числі, вживати прийменники: на, до, від, замість, по.
- Вчити правильно вживати іменники знахідного й орудного відмінків.
- Розвивати здатність правильно будувати прості поширені речення зі сполучниками; складносурядні й складнопідрядні речення.

Продовжувати роботу над правильним вживанням іменників у різних відмінкових формах, іменників

із прикметниками. Вчити утворювати називний відмінок множини іменників, у яких змінюються голосні або приголосні (гра - ігри, ім'я - імена).

Вправляти у вживанні дієслів зі змінами в основі, у творенні дієслівних форм (їсти - їм, скакати - скачу, дихати - дихаю, дихаєш, дихає, дихай). Вчити утворювати дієслова I, II, III особи множини теперішнього та минулого часу дійсного способу (гуляємо, гуляєте, гуляють, гуляли).

Вчити утворювати ступені порівняння прикметників (довгий - довший, високий - вищий).

Вчити утворювати присвійні прикметники (татів, бабусин, Андріїв).

Вправляти в узгодженні іменників із числівниками (два літаки, два конструктори, обидва хлопці, обидві дівчинки).

Вчити розуміти слова: кожен, стільки; вживати частки: ось, от, нібито, ще.

Сприяти засвоєнню дітьми в мовленні суфіксів -ник, -щик, -ець, -тель.

Вчити використовувати прості види складнопідрядних і складносурядних речень зі сполучниками та сполучними словами (або, тому Що, все ж таки); намагатися дотримуватися правильного порядку слів у реченні.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- оволодіває основними граматичними формами (рід, число, відмінок), правильно вживає рід і число іменників;
- засвоює закінчення родового та знахідного відмінків, кличний відмінок;
- утворює нові слова за допомогою префіксів за-, з-, на-, суфіксів, Що виражають зменшеність та збільшеність предмета, емоційну оцінку пестливості;
- добирає однокореневі слова;
- використовує у мовленні складні іменники зі з'єднувальною голосною (зорепад, снігопад) та інші складні слова;
- правильно вживає теперішній, минулий і майбутній час дієслів, наказовий спосіб дієслова;
- вживає ступені порівняння прикметників;
- у мовленні використовує займенники;
- узгоджує іменники з прикметниками в роді та числі;
- будує прості, поширені речення з прийменниками, сполучниками, однорідними членами речення, з прямою мовою;
- будує складносурядні та складнопідрядні речення зі сполучниками та сполучними словами.

ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ

➤ **Вікові можливості дитини**

На четвертому році життя відбуваються позитивні зміни у розвитку мовлення. Головною формою спілкування залишається діалогічне мовлення. У першій половині року переважає ситуативне мовлення. Зі зміною основного типу діяльності (предметно-маніпулятивної на сюжетно-рольову гру) з'являються нові форми мовленнєвих дій у структурі мовленнєвої діяльності, а саме: а) висловлювання, що коментують власні ігрові дії дитини; б) висловлювання, що корегують дії партнера; в) висловлювання, що планують дії і розподіл ролей.

Мовлення пов'язане з безпосереднім досвідом дітей, що відображається у формах мовлення, для якого характерні неповні речення. У розповідях дитини поєднуються факти на запропоновану тему з фактами з власного досвіду.

Під час самостійних монологічних висловлювань дітям властиве порушення логіки викладу. Проте вони здатні встановлювати елементарні залежності між смисловими частинами окремого речення або між реченнями.

➤ **Освітні завдання**

- Вчити дитину вести діалог, розвивати вміння слухати і розуміти мовлення, звернене до неї, вступати в розмову і підтримувати її, відповідати на запитання і самому запитувати, пояснювати.
- Розвивати монологічне мовлення: формувати вміння слухати і розуміти зв'язні тексти, будувати самостійні висловлювання різних типів.

➤ **Діалогічне мовлення**

Сприяти вмінню дітей легко і вільно вступати у спілкування з дорослими і дітьми, вчити висловлювати свої прохання реченнями, зрозуміло відповідати на запитання дорослих, вставляти потрібну репліку, підтримувати запропонований діалог, розмову. Заохочувати дітей до вміння ставити запитання типу "Хто?", "Що?", "Де?", "Для чого?", "Що робить?" Вчити брати участь у колективній бесіді, розповіді; переказувати зміст добре відомих казок, оповідань за допомогою навідних запитань.

➤ **Монологічне мовлення**

Формувати вміння розповідати за добре знайомою картиною, поступово переходячи від простого переліку зображених предметів до зв'язної розповіді (за зразком вихователя і з його допомогою).

Вчити разом із вихователем описувати картинку, іграшку, предмет.

Навчати дітей складати розповіді за змістом картини (за допомогою вихователя домовлянням і повторенням). Формувати у дітей елементарні уявлення про структуру описового та сюжетного висловлювання.

Стимулювати дітей супроводжувати свої дії словами (“я малюю”, “я мию руки”, “я одягаюся”).

Створювати ситуації, які б вимагали від дитини короткого пояснення (про будову іграшки, виконання дії).

➤ **Показники компетентності дитини:**

- відповідає на запитання за змістом сюжетних та предметних картинок, художніх текстів, театральних вистав;
- разом із дорослим складає описові розповіді (3-4 речення) про іграшки, предмети, зображення на картинках;
- переказує за допомогою запитань добре знайомі казки;
- використовує в мовленні образні вирази (з текстів забавлянок, казок), звуконаслідувальні слова, фразеологічні звороти, приказки;
- частково володіє культурою мовного спілкування.

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ

➤ **Освітні завдання**

- Вводити в активний словник дитини форми вітання та прощання (“Доброго ранку”, “Доброго дня”, “Доброго вечора”, “До побачення”); форми ввічливого прохання (“Будь ласка”, “Прошу”); подяки (“Дякую”); вибачення (“Пробачте”, “Пробач”, “Вибачте”, “Вибач”); форму ввічливого звертання на “Ви” до дорослих.

- Привчати дітей, звертаючись до дорослих, однолітків, дивитися у вічі, не втручатися в розмову дорослих, говорити спокійно, природним голосом, не жестикулювати, не зачіпати співрозмовника.

- Вчити першими вітатися зі старшими, називаючи їх ім'я та по батькові; звертаючись до дітей, називати ім'я дитини.

- Вчити під час розмови виявляти стриманість, вислуховувати співрозмовника до кінця, не перебивати його.

➤ **Показники компетентності дитини;**

- активно вживає слова ввічливості: вітання, прощання, вибачення, подяки;
- вислуховує співрозмовника;
- говорить спокійним голосом;
- вітається, називаючи ім'я дитини, ім'я та по батькові дорослого;
- не втручається у розмову дорослих.

ПРОПЕДЕВТИКА ПІДГОТОВКИ РУКИ ДИТИНИ ДО ПИСЬМА

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитина з цікавістю виконує інсценізації римованих рядків з допомогою пальців (“Хованка”, “Ось цей пальчик” та інші); малює крапками зображення предметів і радіє побачивши його. Проводить прямі лінії у різному напрямку (горизонтальні, вертикальні), виконуючи завдання (“Парканчик”, “Капає дощик”); замкнені лінії дітям даються дещо важко (“М'ячик”). Молодший дошкільник грає дидактичні ігри типу застібання (розстібання) гудзиків, зав'язування (розв'язування) шнурків (“Застібнемо ляльці пальто”, “Зав'яжемо (розв'яжемо) черевички”).

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати дрібну моторику кисті та пальців руки, просторові уявлення, використовуючи дидактичні ігри, пальчикову гімнастику.

- Розвивати дрібні м'язи руки, передпліччя, координацію рухів очей і рук під час образотворчої діяльності.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- виконує вправи пальчикової гімнастики;

- ліпить (глина, пластилін, тісто), малює, аплікує;
- грається піском, природним матеріалом (камінці, палички, горіхи тощо) та предметами домашнього вжитку (корки від пластикових пляшок, мотузки, прищіпки);
- викладає візерунки з мозаїки, нескладні зображення з лічильних паличок;
- викладає зображення за допомогою пазлів;
- стискає і розтискає гумові іграшки;
- застібає (розстібає) гудзики, кнопки різної величини на спеціально виготовлених посібниках та на одязі.

